

EWA WÓLKIEWICZ (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa)
<https://orcid.org/0000-0002-0604-5694>

Nyski wykaz proskrypcji z ostatniej ćwierci XIII wieku Nowa edycja z komentarzem

Zarys treści: Artykuł zawiera nową edycję wykazu proskrypcyjnego z terenu ziemi nyskiej, opracowaną zgodnie ze współczesnymi standardami edytorskimi i opatrzoną aparatem naukowym. Dotychczasowe wydania opierały się na osiemnastowiecznym odczycie S.B. Klosego, a oryginał źródła uchodził w literaturze za zaginiony.

Abstract: The paper contains a new edition of the list of proscriptions from the region of Nysa (Neisse), prepared in accordance with the modern standards of editorship and with scholarly apparatus. The previous editions were based on the 18th century reading by S. B. Klose, while the original source was considered in literature to have been lost.

Słowa kluczowe: Śląsk, średniowiecze, historia przestępczości, piśmienność

Keywords: Silesia, Middle Ages, crime history, literacy

Listy osób proskrybowanych to niewątpliwie jedno z najważniejszych źródeł, dających możliwość wglądu we wczesny etap funkcjonowania miejskiego wymiaru sprawiedliwości. W wielu przypadkach to także jeden z najwcześniejszych produktów lokalnych kancelarii miejskich. Wykazy proskrypcyjne zasadniczo rejestrowały osoby obwinione o dokonanie przestępstwa, które nie stawily się na posiedzenie sądowe, bądź z niego uciekły. Proskrypcja miała dotyczyć najcięższych deliktów, związanych z przelewem krwi, niemających jednak charakteru hańbiącego. W myśl przepisów prawa magdeburgskiego były nią objęte osoby, które dopuściły się zabójstwa bądź zranienia¹. W Rzeszy obowiązek rejestracji osób proskrybowanych przez sądy dworskie został wprowadzony w statucie Fryderyka II z 1235 r. Najstarsza zachowana księga sądu dworskiego pochodzi z Rothenburga ob der Tauber, gdzie zapiski proskrypcyjne zaczęto prowadzić w 1274 r. Stosunkowo szybko podjęto też spisywanie przestępców proskrybowanych przez sądy miejskie. Najwcześniejsze przykłady tego typu dokumentacji przetrwały z północnych Niemiec. Na 1243 r. datują się pierwsze wykazy z Lubeki, umieszczone w rotulusie, zawierającym noty z posiedzeń sądowych².

¹ Szerzej P.A. Jeziorski, *Proskrypcja i banicja w miastach pruskich późnego średniowiecza*, Warszawa 2017, s. 19-20.

² A. von Brandt, *Proscriptio. Zur Überlieferung und Praxis der Verfestung (Friedloslegung) im mittelalterlichen Lübeck*, *Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde* 48, 1968, s. 7.

Z drugiej połowy XIII w. pochodzą różne formy ułamkowej rejestracji z innych miast północnoniemieckich – Rostocku oraz Lüneburga. W pierwszym z nich od 1258 r. zaczęto wpisywać wyroki proskrypcji do ogólnej księgi miejskiej. Z kolei w Lüneburgu zachował się odrębny wykaz, mający postać poszytu, składającego się z kilku kart pergaminowych. Decyzję o jego sporządzeniu podjęto w końcu ósmej dekady XIII w. i zestawiono wówczas wyroki z poprzednich kilkunastu lat. Wpisy uzupełniano następnie na bieżąco do 1346 r.³ Założenie specjalnej księgi na wyroki proskrypcji natomiast potwierdzone jest natomiast w 1285 r. w Norymberdze⁴.

Nyski wykaz proskrypcyjny sięgający schyłku lat siedemdziesiątych XIII w. należy zatem do grupy najwcześniejszych zabytków tego typu w Europie Środkowej, będąc zarazem pierwszym znanym spisem z terenu ziem polskich⁵. Podobne listy z innych miast śląskich zachowały się dopiero od pierwszej połowy XIV w.⁶ Znaczenie nyskiego zabytku zostało dostrzeżone już przez osiemnastowiecznego historiografa śląskiego Samuela Benjamina Klozego, który opublikował jego tekst w 1775 r.⁷ Publikacja ta posłużyła następnie jako podstawa edycji przygotowanej przez Augusta Müllera w 1920 r.⁸ Badacz ten nie znał oryginalnego dokumentu z autopsji i uważał go za zaginiony. Poszukiwań oryginału nie podjęła także Bożena Wyrozumska, decydując się na przedruk tekstu Müllera⁹. Znając tylko te opracowania, Paweł Jeziorski w swym niedawnym syntetycznym opracowaniu instytucji proskrypcji w Europie Środkowej pisze już nawet o „rzekomym rękopisie“, który miał wykorzystać S.B. Kloze¹⁰. Wszelkie domniemania o zaginięciu oryginalnego wykazu były jednak bezpodstawne, gdyż spis nyski przetrwał i jest obecnie przechowywany w zbiorach Archiwum Państwowego we Wrocławiu¹¹. Dzięki temu możliwa jest dokładniejsza analiza tego

³ Edycja wraz z opracowaniem: *Lüneburgs ältestes Stadtbuch und Verfestungsregister*, wyd. W. Reinecke, Hannover 1903 (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens, 8), s. XCIV-CI, 267-279.

⁴ W. Schultheiss, *Die Acht-, Verbots- und Fehdebücher Nürnbergs von 1285-1400. Mit einer Einführung in die Rechts- und Sozialgeschichte und das Kanzlei- und Urkundenwesen im 13. und 14. Jahrhundert*, Nürnberg 1960. Por. także M. Schußler, *Statistische Untersuchung des Verbrechens in Nürnberg im Zeitraum von 1285 bis 1400*, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung* 108, 1991, s. 117-193.

⁵ Przegląd zabytków ze Śląska, Królestwa Polskiego i Prus dają: J. Tandecki, *Proskrypcja i banicja w średniowiecznych miastach pruskich*, w: *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej*, Warszawa-Poznań 2015, s. 703-711, oraz P.A. Jeziorski, *Proskrypcja*, s. 85-90, 93-111.

⁶ P. Gantzer, *Ältestes Strafbuch der Stadt Schweidnitz*, *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 71, 1937, s. 184-210; *Das Buch der Verfestungen 1339-1354*, w: C.J. Schuchard, *Die Stadt Liegnitz. Ein deutsches Gemeinwesen bis zur Mitte des fünfzehnten Jahrhunderts*, Berlin 1868, s. 151-179. Zaginiony w czasie II wojny spis z Wrocławia sięgał 1357 r.

⁷ S.B. Kloze, *Literarische Unterhaltungen*, t. II, 1775, s. 472-481.

⁸ A. Müller, *Die Abfassung der Tabula proscriptorum provinciae Nizensis*, *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 54, 1920, s. 96-108.

⁹ *Księga proskrypcji i skarg miasta Krakowa (1360-1422)*, wyd. B. Wyrozumska, Kraków 2001 (*Fontes Cracovienses* 9), s. 147-152.

¹⁰ P.A. Jeziorski, *Proskrypcja*, s. 91.

¹¹ O zachowaniu rękopisu w zbiorach wrocławskiego Staatsarchiv (gdzie znajdować się miał od 1896 r.) informował już J. Pfitzner, *Die Tabula proscriptorum Nizensium et pro-*

zabytku, obejmująca w pierwszej kolejności jego fizyczny kształt, a co za tym idzie, także sposób prowadzenia rejestru. Ze względu na jego wartość poznawczą celowe wydaje się także przedstawienie nowego odczytu, tym razem opracowanego zgodnie ze współczesnymi standardami edytorskimi i opatrzonego aparatem naukowym. Identyfikacje postaci występujących w spisie dokonane przed stu laty przez A. Müllera wymagają uzupełnień, a część z nich jest całkowicie błędna.

Nyski spis proskrypcyjny znajduje się w zespole Rep. 135 pod sygnaturą nr 681 (dawna sygnatura: E 99abc). Ma on formę krótkiego rotulusa, która odróżnia go od późniejszych zabytków znanych ze Śląska, Królestwa Polskiego czy Prus. Warto zauważyć, że postać rotulusa uzyskał natomiast także wspomniany wyżej wykaz lubecki, będący najstarszym znanym zestawieniem miejskich proskrypcji. Posłużenie się taką formą dodatkowo potwierdza wczesną genezę nyskiego rejestru. Na rotulus składają się cztery niezbyt szerokie pasy pergaminu połączone wąskimi spojeniami pergaminowymi. Szerokość tych pasów waha się od 5,5 do 8,7 cm (I: 5,5-8; II: 8-8,6; III: 7,5-8,6; IV: 7,4-8,7). Bardziej zróżnicowana jest długość poszczególnych części, różnice te sięgają nawet powyżej 10 cm (I: 27,9; II: 17,4; III: 21,8; IV: 23,8). Łączna długość rotulusa wynosi 89,5 cm. W dwóch miejscach trzeciego pasa znajdują się niewielkie ubytki pergaminu, które nie obejmują jednak partii tekstu. Na pierwszym pasie widnieje drobne zaplamienie, a część liter jest znacznie wytarta. Na odwrociu odnotowano dziewiętnastowiecznym pismem: Acc. 39/96, ponadto: E 99^{abc}, oraz: Rep. 135^f.

Wykaz został opatrzony u góry tytułem: *Hec est thabula proscriptorum Nizensium et provincie*, który wiąże się z łącznym zebraniem wyroków proskrypcji wydanych przez sąd miejski i sąd landwójtowski (prowincjonalny). Zabytek zawiera 53 zapiski, z których każda została poprzedzona osobnym wyróżnieniem graficznym o kształcie majuskulnego T. Zapiski pozbawione są dat rocznych, a najwcześniejsze z nich także dat dziennych. Pierwszych czternaście not odróżnia się od pozostałych nie tylko brakiem dat i składów wyrokujących, ale i znacznie bardziej skąpyimi opisami samych deliktów. W pierwszej z nich jedynie ogólnie wspomniano o zabójstwie żony dokonany przez bliżej nieokreślonego Michała – *Michael proscibitur eo, quod occidit uxorem suam*. Na tej podstawie nie jesteśmy nie tylko w stanie określić czasu wydania wyroku, ale nawet stwierdzić, czy wydał go sąd miejski, czy landwójtowski. W kilku kolejnych notach brak także informacji o ofiarach przestępstw, a pojawiają się jedynie kategorie deliktów, za które ogłoszona została proskrypcja. Dopiero począwszy od zapiski nr 15 wyroki zyskują datę dzienną, a od nr 17 pojawiają się także składy asesorów. Analiza tych ostatnich pozwala bliżej przyjrzeć się praktyce prawnej na terenie władztwa biskupów wrocławskich. Specyficzną cechą nyskiego wykazu jest wspomniane wyżej wspólne zestawienie wyroków dwóch odrębnych trybunałów sądowych. Wprawdzie tylko w jednej zapisce ławnicy ziemscy zostali określani wprost jako *scabini provinciales* (w pozostałych pojawia się ogólny termin *scabini*), niemniej jednoznaczne rozróżnienie umożliwiają personalia wymienionych

vincie. Ein Beitrag zur Entstehung des Stadtbuch- und öffentlichen Bücherwesens, Jahrbuch des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1, 1926, s. 33-34. Informację o istnieniu oryginału podał także R. Žerelič, Kancelaria biskupów wrocławskich do 1301 roku, Wrocław 1991, s. 243.

osób. Także w przypadku zapisek, przy których nie umieszczono informacji o składzie sądu, możemy z dużą pewnością określić, o który z trybunałów chodzi. Istotną wskazówkę stanowią w tym wypadku daty, gdyż posiedzenia sądu landwójtowskiego odbywały się zwykle w czwartki (*feria quinta*), natomiast miejskiego – w piątki (*feria sexta*)¹². Dodatkową przesłankę stanowią także same typy przestępstw i ich domniemyanych sprawców. Dobrze ilustrują to zapiski nr 20 i 21. Pierwsza dotyczy posiedzenia z czwartku przed dniem Rozesłania Apostołów, a druga z piątku przed tym świętem, co wskazuje że oba składy obradowały dzień po dniu. W pierwszym z tych terminów ogłoszono proskrypcję za podpalenie dokonane we wsi, natomiast w drugim procedowano w sprawie mieczownika, a więc niewątpliwie rzemieślnika działającego w mieście. Generalnie przed sądem miejskim najczęściej dochodziło do proskrypcji rzemieślników, a pospolitym deliktem było zabójstwo bądź zranienie. W przypadku mieszkańców wsi do najbardziej typowych przestępstw należało natomiast podłożenie ognia¹³. Jedynie dla najwcześniejszych, bardzo ogólnie sporządzonych, not nie jesteśmy w stanie jednoznacznie stwierdzić, wyroku jakiego sądu dotyczą. Pośrednie przesłanki pozwalają jednak znaczną ich część przypisać nyskiej ławie miejskiej¹⁴. Wśród pozostałych 38 zapisek wyroki wydane przez miejskich ławników stanowiły zdecydowaną większość, obejmując prawie dwie trzecie wszystkich postanowień (24)¹⁵. Zwykle podczas jednego posiedzenia procedowano w jednej sprawie, a jedynie kilka razy potwierdzone jest wydanie wyroków dotyczących różnych przestępstw¹⁶. Sporadycznie zdarzały się sytuacje ponownego rozpatrywania tego samego deliktu podczas następnego terminu sądowego i decyzji o proskrypcji kolejnych osób¹⁷.

¹² Jedynym wyjątkiem od tej reguły jest posiedzenie dotyczące proskrypcji osób obwinionych o podpalenie gospodarstwa w Reńskiej Wsi, które ławnicy prowincjonalni odbyli w piątek po święcie Podwyższenia Krzyża (nr 41).

¹³ Z czternastu wyroków ławy ziemskiej dziewięć dotyczyło domniemyanych sprawców podpalenia (nr 17, 20, 25, 27, 28, 31, 35, 41, 53), cztery – zadania ran (nr 15, 34, 36, 51), a jedno zabójstwa (nr 43).

¹⁴ Spośród 14 niedatowanych zapisek tylko jedna dotyczy typowego dla sprawców ze wsi podpalenia zabudowań (13). Z kolei kilka not można dość pewnie połączyć z niskim sądem ławniczym. W przypadku zapisek nr 2, 3 10 wskazówką służą charakterystyczne profesje miejskie obwinionych lub ich ofiar (*piscator, lapicida, baiulator*). Z kolei w zapisce nr 5 skazany został *Ulricus cocus*, najpewniej przedstawiciel rodziny mieszczan nyskich Koch (*Coci*).

¹⁵ Z sądem miejskim można pewnie połączyć zapiski, których wymieniono skład ławy (nr 29, 30, 37-40, 42, 44-50, 52), a także te, które zostały wydane w piątki i dotyczą rzemieślników (nr 16, 18, 19, 21-24, 26, 32-33). W podobny sposób zidentyfikować możemy wyroki wydane przez sąd landwójtowski – w dziewięciu notach pojawiły kolegia ławnicze (nr 17, 28, 31, 34, 36, 41, 43, 51, 53), a o przyporządkowaniu kolejnych pięciu świadczą daty posiedzeń i osoby oskarżonych (nr 15, 20, 25, 27, 35).

¹⁶ Wszystkie tego rodzaju przypadki dotyczą wyroków sądu miejskiego. Podczas trzech posiedzeń wydano wyroki w dwóch sprawach (nr 32-33, 38-39, 48-49), raz natomiast odnotowano trzy decyzje (nr 22-24).

¹⁷ Na posiedzeniu w piątek po niedzieli *Trinitatis* proskrybowano dwie osoby oskarżone o zabójstwo siostry Jana *cum curvo ore* (nr 19). Do sprawy tej powrócił sąd podczas sesji odbytej po święcie Rozesłania Apostołów, skazując na proskrypcję trzeciego obwinionego (nr 21).

Skład ławy miejskiej wydaje się być typowy dla tego rodzaju kolegiów. To aktywni przedstawiciele lokalnej wspólnoty, pojawiający się jako świadkowie przy dokonywanych w mieście akcjach prawnych. Część z nich wymieniona jest wśród osób reprezentujących gminę w konflikcie z biskupem Tomaszem II¹⁸. Jeden z ławników pojawia się w pierwszym znanym składzie rady nyskiej (1294)¹⁹. Szczególnie interesujący jest natomiast skład drugiego z kolektywów – ławy ziemskiej. Instytucja ławników ziemskich, towarzyszących landwójtowi, to stosunkowo rzadko występujące rozwiązanie. Zazwyczaj landwójt wydawał wyroki wraz z ławnikami miast lub wsi, w których odbywało się posiedzenie jego sądu²⁰. We władztwie biskupów wrocławskich wykształcił się jednak system powoływania przedstawicieli z miejscowości położonych na obszarze podlegającym władzy landwójta. Ława ta liczyła 7 osób, a ławnicy sprawowali swoją funkcję dożywotnio. Funkcjonowanie ławy poświadczane jest do czasów nowożytnych²¹. W wykazie proskrypcyjnym wymieniono łącznie trzynastu asesorów, którzy w latach osiemdziesiątych XIII w. zasiadali w ławie ziemskiej²². W większości byli to gospodarze z okolicznych wsi, najpewniej ich sołtysi, gdyż właśnie spośród nich rekrutowali się zwykle ławnicy w XIV i XV w. W początkowej fazie możliwa była jednak niewątpliwie większa elastyczność przy kompletowaniu składu, czego świadectwem jest wybór dwóch mieszkańców Nysy – Gerlacha z Morowa i Henryka z Miłowic. Być może obaj posiadali także gospodarstwa we wsiach, które uprawniały ich do obecności w tym gronie, ale warto zauważyć, że obaj zostali także członkami ławy miejskiej. Takie sytuacje nie powtarzają się w następnych stuleciach, gdy zapewne łatwiej było skompletować grupę osób cieszących się autorytetem i biegłych w prawie. Dość znamienna wydaje się także osoba Henryka Szewca (*Sutor*) z Makowic. Jeśli nie mamy do czynienia z przydomkiem, byłoby to świadectwo powoływania do ławy ziemskiej także wiejskich rzemieślników.

¹⁸ Schlesisches Urkundenbuch, t. III-VI, wyd. W. Irgang, Köln-Wien 1984-1998 (dalej cyt.: SUB), tu t. IV, nr 393.

¹⁹ E. Wółkiewicz, Urzędnicy miejscy Nysy do 1618 roku, Toruń 2013 (Spisy urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego, t. I, z. 3), s. 47-49.

²⁰ Ławy ziemskie występują zarówno na Śląsku, jak i na innych terenach Europy Środkowo-Wschodniej, np. w państwie Zakonu Krzyżackiego, Brandenburgii czy w dobrach klasztoru w Kołbaczu, zob. D. Adamska, Wieś – miasteczko – miasto. Średniowieczne osadnictwo w dorzeczu górnej i środkowej Oławy, Łomianki 2019, s. 163-164; J.M. Piśkorski, Kolonizacja wiejska Pomorza Zachodniego w XIII i w początkach XIV wieku na tle procesów osadniczych w średniowiecznej Europie, wyd. 2, Poznań 2005, s. 164; K. Mikulski, Geneza i rozwój ławniczych sądów ziemskich w państwie krzyżackim w XIII-XIV wieku, w: Prusy i Inflanty między średniowieczem a nowożytnością. Państwo – społeczeństwo – kultura, Toruń 2003, s. 45-61.

²¹ Szerzej E. Wółkiewicz, Urząd landwójta we władztwie biskupów wrocławskich (do końca XV w.), w: Monarchia, społeczeństwo, tożsamość. Studia z dziejów średniowiecza, Warszawa 2019, s. 316-319.

²² W kolejności wystąpienia w wykazie: Hildebrand, Konrad ze Starego Lasu, Gumbert, Konrad z Niwnicy, Krystian *Thutenroderus*, Otto, Dytryk *de Tucenrod*, Gerlach z Morowa, Jakub z Domaszkowic, Henryk Szewc z Makowic, Syboto *de Swetouia*, Henryk *de Byzen*, Henryk z Miłowic.

Zaskakująco skąpo zaznacza się natomiast w nyskim wykazie aktywność landwójta, który w Nysie zwykle przewodniczył zarówno posiedzeniom ławników miejskich, jak i ziemskich. Jego obecność wzmiankowana jest zaledwie w dwóch zapiskach (nr 28, 31). Pierwsza z nich przedstawia się zresztą bardzo zagadkowo, gdyż wystąpili w niej dwaj landwójtowie – Reinold (obecny także w drugiej zapisce) i Wilhelm. Na terenie ziemi nyskiej powoływany był zawsze tylko jeden urzędnik o tym tytule, stąd tożsamość tego ostatniego jest trudna do wyjaśnienia. A. Müller przypuszczał, że był to sprawujący dotąd urząd nominat biskupi, występujący w latach sześćdziesiątych XIII w. jako kasztelan otmuchowski, natomiast Reinold to człowiek księcia Henryka IV, który w 1284 r. zajął ziemię nyską²³. Trzeba jednak pamiętać, że w świetle ugody biskupa z księciem Henrykiem Brodatym z 1232 r. prawo do wyznaczania nyskiego landwójta przysługiwało wyłącznie temu pierwszemu. Z dokumentów dotyczących wielkiego konfliktu z lat osiemdziesiątych wynika także, że książę nie pogwałcił tej ustalonej przed półwieczem zasady. Landwójtów biskupiego miały wprawdzie spotkać bliżej nieokreślone szykany przy wykonywaniu obowiązków, jednak Henryk Probus nie zamierzał pozbawić go urzędu, lecz powołał własnego urzędnika o tytule sędziego prowincji (*iudex provincie*)²⁴. Kolejnym słabym punktem hipotezy Müllera jest wątpliwa identyfikacja Wilhelma *de Otmuchow*, występującego przy biskupie Tomaszu I, z urzędnikiem z czasów rządów jego następcy²⁵. W świetle ówczesnej praktyki prawnej bardziej prawdopodobne wydaje się, że był to jeden z wójtów niewielkich miast na pograniczu władztwa biskupiego, któremu podlegało także sądownictwo w należącym do tego miasta weichbildzie, a więc pełnił w istocie funkcję landwójta. Ostrożnie wskazać można byłoby tu postać wójta Widnawy, Wilhelma, który wystąpił na fałszyfikacji dokumentu biskupa Tomasza II rzekomo z 1291 r., przedłożonym w 1354 r. do potwierdzenia Przeclawowi z Pogorzeli²⁶. Historyczność tej postaci potwierdza fakt, że Wilhelm syn wójta widnawskiego znany jest jako zleceniodawca

²³ A. Müller, *Die Abfassung*, s. 97-98.

²⁴ Sub V, nr 122, s. 98: *Iurisdictionem autem advocati provincialis in Nyza, quam per nos impediri conqueritur, volumus et mandamus per nullum nostrum subiectum dominio impediri, dummodo statuat ibidem iudex provincie, qui post presentationem legitimum nobis factam, prout ius et consuetudo depostulat, a nobis gladii receperit potestatem*. Także J. Pfitzner, *Tabula*, s. 86, uznał za nieprawdopodobne, aby mogli wystąpić wspólnie landwójtowie wyznaczeni przez księcia i biskupa. Domyślał się więc, że drugi landwójt był zastępcą głównego urzędnika.

²⁵ Przypisywane Wilhelmowi w starszej literaturze sprawowania funkcji kasztelana otmuchowskiego w 1261 r. oparte było na dokumencie, uznanym przez W. Irganga jako niewątpliwie fałszykat (Sub III, nr 580). Nie można jednak wykluczyć, że fałszerz dysponował w tym wypadku jakąś starszą podstawą, gdyż w liście świadków występują skądinąd autentyczni członkowie biskupiego dworu. W 1268 r. w otoczeniu Tomasza I pojawia się niejaki Wilhelm *de Otmuchow* (Sub IV, nr 66), który jednak znika potem całkowicie ze źródeł, a już w 1273 r. jako kasztelan w Otmuchowie potwierdzony jest Bertold, zastąpiony następnie przez Waltera (tamże, nr 213, 393). Nie ma także żadnych dowodów na objęcie przez Wilhelma nyskiego landwójtostwa, które w 1272 r. zostało powierzone byłemu kasztelanowi wrocławskiego Dzierśławowi (tamże, nr 166).

²⁶ Sub VI, nr 462, s. 359-361. W starszej literaturze dokument ten uznawany był za autentyczny (R. Zuber, *Osiedleni Jesenicka do początku 15. stulecia*, Opava 1972, s. 94-96).

poematu rycerskiego *Der Borte* autorstwa Dietricha von der Glezze, datowanego na ostatnią ćwierć XIII w.²⁷

Inne problemy interpretacyjne wiążą się z zapiską nr 34, w której wystąpił nietypowy trybunał – obok ławników ziemskich jest tam także jeden z członków ławy miejskiej oraz kasztelan otmuchowski Walter. Sądownictwo kasztelańskie funkcjonowało w odrębnym porządku prawnym i obejmowało mieszkańców wsi posługujących się prawem polskim. Pojawienie się tego urzędnika wiązało się być może z osobą obwinionego – szewca Heinza *de Kosebacht*, który miał zranić żonę niejakiego Ruperta. Ów *Kosebacht* to być może zniekształcona nazwa Chocieborza, wsi na prawie polskim położonej na północno-zachodnim skraju władztwa biskupiego i w XIV w. zapisywanej jako *Koschebor*, *Cossebor*²⁸. Dlaczego jednak delikt popełniony przez jej mieszkańca mieliby rozpatrywać asesory sądu landwójtowskiego i, co więcej, dlaczego mieliby zastosować wobec niego środek procesowy prawa niemieckiego? Czy tłumaczyć to można posiadaniem przez wspomnianego szewca także dóbr w miejscowości o genezie kolonizacyjnej?

Nysa była miastem lokowanym na prawie flamandzkim i jej ława od 1290 r. stanowiła także sąd odwoławczy dla innych miast biskupich. Prawo flamandzkie różniło się od magdeburckiego przede wszystkim pod względem rozwiązań w sprawach cywilnych, zwłaszcza dotyczących kwestii dziedziczenia²⁹. Niewiele natomiast wiemy o jego funkcjonowaniu jako prawa karnego. Jak wspomniano wyżej, proskrypcja wedle norm prawa magdeburskiego miała dotyczyć sprawców zabójstw i zranień. W praktyce jednak w wykazach proskrypcyjnych pojawiają się też osoby oskarżane o dokonanie innych cięższych przewinień: grabieży i podpalen³⁰. Także w nyskim spisie uwzględnione zostały te ostatnie delikty. Spośród 53 zapisek aż 17 dotyczy zabójstwa, 20 zadania ran, jedna nieokreślonego bliżej „mszczenia się”, związanego jednak niewątpliwie z naruszeniem nietykalności cielesnej. W przeciwieństwie do innych spisów brak jest jednak bliższych określeń rodzaju zadanych ran, a jedyne rozróżnienie dotyczy ich liczby (*pro wlnere*, *pro wlneribus*, w dwóch przypadkach: *de duobus wlneribus* i raz: *pro tribus wlneribus*). W jednej zapisce odnotowano także, że doszło do pozbawienia ofiary ręki. W czterech notach wymieniane są rabunki (*spolium*), a w dalszych pięciu inne przestępstwa przeciwko mieniu (*furtum*, *depredatio*). Z tych ostatnich cztery połączone były z podłożeniem ognia, a dodatkowo w dalszych siedmiu wymieniane jest samo podpalenie (*incendium*)³¹. W obrębie spisu nie stosowano podziału na różne kategorie, co praktykowały niektóre kancelarie

²⁷ *Der Borte des Dietrich von der Glezze: Untersuchungen und Text*, wyd. O. R. Meyer, Heidelberg 1915; A. Claassen, *Disguises, Gender-Bending, and Clothing Symbolism in Dietrich von der Gletze's Der Borte*, *Seminar. A Journal of Germanic Studies* 45, 2009, s. 95-110.

²⁸ Zob. niżej, przyp. 40 na s. 61.

²⁹ T. Goerlitz, *Das flämische und das fränkische Recht in Schlesien und ihr Widerstand gegen das sächsische Recht*, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung* 57, 1937, s. 138-181.

³⁰ Szerzej P.A. Jeziorski, *Proskrypcja*, s. 17-20.

³¹ W jednym przypadku odnotowano kradzież dwóch koni, zabicie dwóch krów oraz podpalenie dwóch stodół (nr 25), inny z kolei dotyczył przestępcy, który najpierw kierował pod adresem wspólnoty listy z groźbami, a następnie wywołał pożar (nr 48).

w późniejszym okresie. Np. w Legnicy jedną część księgi poświęcono na proskrypcje za zranienia, drugą – za zabójstwa, a dodatkowo w innej księdze znajdowali się *hii, qui proscripti sunt pro furtis et spoliis*³². Sama decyzja o proskrybowaniu była związana z niestawieniem się obwinionego na posiedzeniu sądowym bądź złamaniem warunków ugody z ofiarą lub jej krewniakami. Informacje o nieskutecznych wezwaniach przed sąd zwykle jednak pomijano w zapiskach proskrypcyjnych³³. Także w materiale nyskim tylko sporadycznie wzmiankowane jest wprost pogwałcenie procedury procesowej. Sprawców zranienia Henryka Monialis proskrybowano za niedotrzymanie postanowień pojednania (nr 37: *fractus est contractus*), ponadto trzykrotnie wspomniano o absencji przed trybunałem (nr 13, 18, 29). Niejaki Daniel *Kleinsmit* nawet *vovit supra collum astare et non comparuit in proximo iudicio ante festum Michaelis* (nr 18). Odosobniony przypadek stanowi zapiska nr 40, dotycząca proskrypcji grupy rozbójniczej ogłoszonej przez nyskich ławników i wójta *ex iussu domini ducis* (nr 40). Wśród badaczy panuje zgoda, że musi chodzić w tym wypadku o nakaz księcia Henryka IV, który w 1284 r. zajął Nysę³⁴. Potrzeba specjalnej interwencji wynikała najpewniej z faktu, że do naruszenia porządku prawnego doszło w pobliżu miasta Biała, a więc poza obszarem podległym władzy nyskiego sądu. Ławnicy nyscy tylko wyjątkowo procedowali w tego typu sprawach, jedynym innym znanym przypadkiem jest kradzież koni wójta nyskiego w jego pobliskim wiejskim majątku w Wierzbicicach (nr 45). W przypadku rozboju pod Białą jednak nawet poszkodowany nie był mieszkańcem Nysy, gdyż ofiarą rabusiów padł mieszczanin krakowski o imieniu Stanisław. Skierowany do nyskiego sądu nakazu objęcia proskrypcją rabusiów łączył się jednak z ogólną polityką Henryka IV, który przykładał wiele troski do zapewnienia publicznego bezpieczeństwa.

Łącznie w nyskim spisie znalazły się 94 osoby podlegające proskrypcji. W trzynastu przypadkach jako domniemani sprawcy pojawiają się dwaj mężczyźni, a w jednym – trzej. Popelnione przez nich delikty to przede wszystkim zranienia, rzadziej zabójstwa; jak można więc przypuszczać, byli to w części uczestnicy bójek, które wykroczyły poza niegroźne szturchańce. W liczniejsze grupy gromadzono się natomiast przy planach rozboju bądź większej grabieży. Nyski spis wymienia dwie bandy rozbójnicze, składające się odpowiednio z 11 i 12 osób. Dokonywały one grabieży na drogach publicznych, a wśród ich ofiar znalazł się m.in. wspomniany wyżej mieszkaniec Krakowa. Większa grupa zebrała się także w celu napaści na majątek wójta nyskiego w Wierzbicicach. Za kradzież należących do wójta czterech koni pociągowych proskrypcją objęto pięć, bądź nawet siedem osób. Warto też zwrócić uwagę na powtarzające się przypadki przestępczego wspólnictwa braci. W obu grupach rozbójniczych były pary rodzeństwa, w jednej Henryk i Syboto z Widnawy, w drugiej Sander i jego brat Arnold. Dwaj bracia wraz z kompanem mieli dokonać rabunku w majątku sołtysa z jednej z podnyskich wsi, a kolejna dwójka została oskarżona o podpalenie dwóch stodół. Listę uzupełniają pewien Ryse i jego brat, których proskrybowano w związku ze spaleniem gospodarstwa plebana z Jasienicy

³² Das Buch der Verfestungen, s. 153.

³³ Por. Lüneburgs ältestes Stadtbuch, s. XCVI.

³⁴ A. Müller, Die Abfassung, s. 97-98.

Dolnej. Przykłady te dobrze odzwierciedlają realia późnośredniowiecznego świata przestępczego, w którym rodzinna współpraca była na porządku dziennym³⁵.

W wykazie proskrybowanych nie pojawiły się kobiety, wobec których też relatywnie rzadko stosowano ten środek³⁶. Kobiety reprezentowane są natomiast wśród ofiar przestępstw. W spisie trzykrotnie wymieniono zabójstwo żony, trzech mężczyzn zostało także proskrybowanych za pozbawienie życia siostry jednego z mieszczan. Dalsze dwie kobiety odniosły obrażenia na ciele, a jedna stała się ofiarą grabieży.

Proskrybowani w większości przypadków wywodzili się z terenu władztwa biskupów wrocławskich. Wyjątkiem są jedynie wspomniane dwie grupy rozbójnicze, złożone z przestępców różnego autoramentu. Jedna z band, grasująca na pograniczu księstwa opolskiego, miała składać się w większości z tamtejszych mieszkańców, wywodzących się ze wsi położonych wokół Białej i Prudnika. Natomiast skład drugiej sprawia wiele problemów identyfikacyjnych. Sąd dokonujący proskrypcji nie miał najwyraźniej pełnego rozeznania o pochodzeniu bandytów, gdyż większości osób nie da się pewnie powiązać z miejscowościami na Śląsku bądź w Czechach.

Część zapisek zawiera także informacje o pozycji społecznej i profesjach, jakimi się trudnili obwinieni oraz ich ofiary. Skąpsze pod tym względem są wyroki dotyczące wsi, niemniej dowiadujemy się z nich o funkcjonowaniu rzemiosła wiejskiego – garniarstwa (nr 27) czy produkcji obuwia (nr 34). Wśród oskarżonych pojawił się także chmielarz (nr 26). Wśród ofiar relatywnie często występują sołtysi bądź ich krewni. Sołtys z Wierzbicic został ograbiony, a napastnicy dodatkowo podłożyli jeszcze ogień pod należące do niego zabudowania. Spalona została także stodoła należąca do brata sołtysa z Jaszowa, jak i gospodarstwo sołtysa w Reńskiej Wsi. Z kolei z wyroku proskrypcji Dytryka syna Winanda z Włodarów wynika, że miał on wywołać pożar oraz grozić gromadzie wiejskiej oraz sołtysowi, zapewne właśnie z owych Włodarów. Przykłady te są niewątpliwym świadectwem napięć istniejących w środowisku wiejskim, zwłaszcza że większość z nich wskazuje nie tyle na cele rabunkowe sprawców, co odwet, zemstę czy też zawiść. Nie jest natomiast znany przypadek wywołania sołtysa, niemniej już ich krewnych spotykamy wśród proskrybowanych. Syn sołtysa z *Dropowitz* miał być członkiem bandy rozbójniczej, natomiast Konrad z Domaszkowic, *cognatus scolteti*, został obwiniony o udział w bójce.

W grupie mieszkańców Nysy, którzy mieli naruszyć przepisy prawa, wymieniani są przedstawiciele typowych miejskich rzemiosł: dwaj piekarze (26, 38), dwaj sukiennicy (nr 16, 30), kuśnierz (nr 22), mieczownik (nr 21), rybak (nr 4) i kamieniarz (nr 10). Z kolei wśród ofiar znaleźli się oprócz piekarza, kuśnierza i sukiennika także

³⁵ Szerzej M. S c h u ß l e r, *Statistische Untersuchung*, s. 131-132. Jeszcze jednym przykładem współpracy braci odnotowanym w nyskim wykazie jest zabójstwo szewca z wsi Węza. Zostało ono dokonane przez dwóch synów Naczesława z Gryżowa, z których jeden został obwiniony o zadanie ofierze obrażeń, a drugi – o pozbawienie jej życia. W tym wypadku jednak nie ma pewności, czy chodzi o zaplanowany akt przestępczy, czy tylko o tragicznie zakończoną bójkę.

³⁶ Pojedyncze przykłady proskrybowania kobiet można znaleźć już w najstarszych spisach, np. *Lüneburgs ältestes Stadtbuch*, s. 271. Garść dotyczących ich wyroków została odnotowana także w źródłach śląskich: *Późnośredniowieczne spisy wywołanych z Jawora i Świdnicy*, wyd. M. Goliński, Kraków 2020, s. XXXIX, LXVIII. Na temat przestępczości kobiet w XIII i XIV w.: M. S c h u ß l e r, *Statistische Untersuchung*, s. 135-136.

dwaj rzeźnicy (nr 16, 33), ubijacz wełny (nr 50) oraz zapewne złotnik Herman, jeśli przydane mu określenie Goldener nie jest jedynie przezwiskiem (nr 47). Dotychczasowe badania wskazują na nieproporcjonalnie liczną reprezentację w wykazach proskrypcyjnych osób z niższych warstw społecznych – przede wszystkim sług, czeladników czy mężczyzn wykonujących proste prace fizyczne. Zjawisko to łączy się z dwoma czynnikami, z jednej strony większą skłonnością w tych środowiskach do użycia przemocy przy rozwiązywaniu konfliktów, a z drugiej brakiem środków, które umożliwiłyby sprawcom zaspokojenie roszczeń ofiary bądź jej krewnych³⁷. Także w nyskim spisie odnajdujemy całkiem liczną grupę służby – przestępstw mieli dopuścić się Dytryk sługa mincerza, Tylo sługa młynarza oraz sukiennik Fryderyk, który wcześniej służył u pewnego pana z Biskupowa. Z kolei wśród ofiar znaleźli się dwaj tragarze oraz Gizelbert określany jako *discalciator*, a więc „sługa zdejmujący obuwie”. W tym wypadku chodzi najpewniej o pracownika łązni, która w świetle świadectw z innych miast wydaje się miejscem, gdzie szczególnie często dochodziło do sytuacji konfliktowych.

Śladowy udział wśród proskrybowanych mają reprezentanci szlachty. W rachubę wchodzi właściwie tylko członkowie wspomnianych wyżej dwóch band, rekrutujący się częściowo z drobnego rycerstwa. Ze względu na podniesione wyżej trudności w ich identyfikacji nie można jednak bliżej scharakteryzować tej grupy, a jedyną lepiej uchwytną postacią pozostaje jeden z panów z *Ronberch* (nr 40). Podobnie jak w innych spisach tego typu, znikomy jest też udział kleru, który nie podlegał sądownictwu świeckiemu. Duchowni pojawiają się więc wyłącznie wśród ofiar, w wykazie nyskim odnotowano jeden taki przypadek – dwaj bracia mieli podłożyć ogień pod zabudowania należące do Ludwika plebana we wsi Jasienica Dolna (nr 35).

Jednolity dukt pisma wskazuje, że rotulus nyski nie był spisywany na bieżąco, ale został sporządzony w późniejszym terminie przez jednego pisarza. Na pergaminie brak zaplamień i skreśleń, co wskazuje, że nie był on wykorzystywany w bieżącej praktyce sądowej i nie usuwano z niego osób, które w późniejszym czasie stały się przed trybunałem i z których zdjęto ciężący na nich wyrok. Przykłady innych rejestrów tego typu pokazują, że znaczna część proskrybowanych bywała z nich z czasem wykreślana³⁸. Zdaniem Rościśława Żerelika nyski wykaz miał wykonać pracownik kancelarii biskupiej w końcu lat osiemdziesiątych XIII w. Badacz ten wskazał na wyraźne podobieństwo stylu pisma z dokumentem biskupa Tomasza II 27 III 1288 r.³⁹ Znacznie większe podobieństwo duktu widoczne jest w stosunku do dyplomów, które w latach 1289-1294 wyszły spod ręki pisarza czynnego w Nysie⁴⁰. Niewątpliwie to on wykonał rejestr. Nie kłóci się to całkiem z hipotezą R. Żerelika, iż inicjatorem przedsięwzięcia był biskup Tomasz II, który po zawarciu ugody z Henrykiem IV odzyskał prawa do ziemi nyskiej i niewątpliwie chciał uporządkować istniejące stosunki prawne. Równie prawdopodobne jest jednak, że zleciodawcą mógł być wójt lub inni przedstawiciele gminy miejskiej.

³⁷ P.A. Jeziorski, *Proskrypcja*, s. 152-153.

³⁸ Np. *Późnośredniowieczne spisy wywołanych*, s. L-LI.

³⁹ Wrocław, Archiwum Państwowe, rep. 103, nr 18; edycja: SUB V, nr 374. Por. R. Żerelik, *Kancelaria*, s. 243.

⁴⁰ Np. Wrocław, Archiwum Państwowe, rep. 103, nr 20; edycja: SUB V, nr 479.

Przy sporządzaniu wykazu pisarz korzystał najpewniej z zapisów posiedzeń sądowych notowanych na luźnych kartach bądź na tabliczkach woskowych (na tego rodzaju materiale rejestrowano proskrypcje np. w Jaworze). Zważywszy na lakoniczność pierwszych not, nie jest pewne, czy w ich przypadku skryba dysponował jakąkolwiek pisaną podstawą, czy sięgał jedynie do przekazów ustnych. Być może jednak surowy charakter zapisów jest wynikiem niewykształconej jeszcze w pełni formy rejestracji posiedzeń sądowych. Dokumentacja późniejszych wyroków wskazuje jednak, że już w latach osiemdziesiątych XIII w. prowadzono na bieżąco zapisy przynajmniej części akcji prawnych. Wszystkie zapiski nyskie zostały sporządzone wedle jednego schematu, obejmującego dane o osobie proskrybowanej, opis deliktu, a następnie datę wyroku i fakultatywnie skład trybunału, który go wydał. Ze względu na mieszany charakter wykazu nie mamy też pewności, kto prowadził tę rejestrację. Pouczającego przykładu dostarcza pochodzący z tego samego okresu wykaz z Lüneburga. Wedle jego wydawcy, żadna z rąk pisarskich nie daje się zidentyfikować jako należąca do któregoś z pisarzy głównej księgi miejskiej⁴¹. W przypadku Nysy najbardziej prawdopodobna wydaje się hipoteza, że posiedzenia miejscowej ławy notował pisarz wójta⁴². Z jego usług mógł także korzystać sąd landwójtowski, o którego personelu pisarskim do początku XV w. nie mamy żadnych wiadomości. Przy okazji warto jeszcze raz podkreślić nietypowość zastosowanego w Nysie wspólnego zestawienia wyroków różnych trybunałów. Wprawdzie ze względów praktycznych ważna była wymiana informacji o proskrybowanych w mieście i jego najbliższej okolicy, jednak zwykle przybierała ona inne formy. Przykładem może być Legnica, gdzie wraz z księgą miejskich proskrypcji przechowywano listę z wyrokami zapadającymi w sądzie dworskim i landwójtowskim⁴³. Ten szczególny charakter nyskiego wykazu mógł jednak wynikać z faktu, że sporządzono go na zlecenie i na potrzeby pana terytorialnego. Takie przeznaczenie tłumaczyłoby dobrze brak jakichkolwiek śladów jego późniejszego użytkowania.

Ustalenie czasu powstania nyskich zapisek nie jest zadaniem łatwym. Przy sporządzaniu tego rodzaju spisów zwykle starano się zachować porządek chronologiczny, choć zdarzały się odstępstwa od tej reguły⁴⁴. Nie mamy przy tym pewności, z jak wielką starannością działał jego autor. Dwie zapiski (nr 44 i 45) najpewniej uległy przestawieniu. W pierwszej z nich jest bowiem mowa o proskrypcji *pro eodem spolio*, gdy tymczasem wyżej znajduje się nota dotycząca zabójstwa, zaś kradzież jest przedmiotem zapiski następnej. Tę niezgodność dostrzegł już S.B. Klose i w swojej edycji zmienił kolejność obu zapisek. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, że zapiska

⁴¹ Lüneburgs ältestes Stadtbuch, s. XCIV.

⁴² Zob. E. Wólc i e w i c z, Das Kanzleiwesen der Stadt Neisse bis zum Jahr 1400, Krauskowskie Studia z Historii Państwa i Prawa 9, 2016, s. 279-292.

⁴³ Das Buch der Verfestungen, s. 153: *in cedula autem colligata hii, qui proscribuntur in iudicio curie et in districtu*.

⁴⁴ Najbardziej wymownego przykładu dostarcza przywoływany wyżej najstarszy rejestr lüneburski. Powstał on w końcu lat siedemdziesiątych XIII w. poprzez zebranie wcześniejszych wyroków, które nie straciły do tego czasu mocy prawnej. W spisie znalazły się przemieszane noty, sięgające nawet połowy lat sześćdziesiątych (Lüneburgs ältestes Stadtbuch, s. XCIV).

nr 44 odnosi się do innego wyroku proskrypcji, który nie został wciągnięty do spisu przez nieuwagę pisarza, bądź dlatego, że odnośne osoby już uregulowały swoje zobowiązania wobec sądu. O chronologicznym uporządkowaniu w obrębie wykazu świadczą jedynie pośrednie przesłanki – procedowanie podczas kolejnego posiedzenia w tej samej sprawie (nr 19, 21) czy zachowany porządek w składzie ławy ziemskiej.

A. Müller generalnie określił czas wydania nyskich wyroków proskrypcyjnych na schyłek lat siedemdziesiątych i lata osiemdziesiątych XIII w. W oparciu o podane w tekście daty dzienne zakładał następujące datowanie kolejnych zapisek: nr 15-18 – 1280, nr 19-26 – 1281, nr 27-31 – 1282, nr 32-36 – 1283, nr 37-40 – 1284, nr 41-42 – 1285, nr 43-49 – 1286, nr 50-51 – 1287, nr 52-53 – 1288. Dopuszczał przy tym możliwość przesunięć o rok bądź dwa lata. Do powyższych ustaleń można wprowadzić pewne korekty. Dokonana przez tego badacza segregacja i scalenie części not wynika bądź z pomyłek, bądź z ich dość dowolnego przemieszczenia. Przyjmując ściśle kryterium chronologiczne, należy uznać, że zapisy dotyczą dziesięciu lat: nr 15-18 to rok pierwszy, nr 19-26 – drugi, nr 27-31 – trzeci, nr 32-36 – czwarty, nr 37 – piąty, nr 38-40 – szósty, nr 41-42 – siódmy, nr 43-46 – ósmy, nr 47-49 – dziewiąty, nr 50-53 – dziesiąty. Podział czterech ostatnich zapisek na dwa osobne lata wynikał najpewniej mylnego rozwiązania datacji zapiski nr 52 (*feria VI^a ante diem beati Vincencii episcopi et martiris*); A. Müller przyjął datowanie wedle najbardziej popularnego święta św. Wincentego z Saragossy, przypadającego na dzień 22 stycznia. W naszym przypadku chodzi jednak bez najmniejszych wątpliwości o św. Wincentego z Chieti biskupa Bevagny (Umbria), obchodzone 6 czerwca. Silnym ośrodkiem kultu tego właśnie świętego było na Śląsku opactwo św. Wincentego na Ołbinie, gdzie od 1145 r. przechowywano jego relikwie pozyskane przez Piotra Włostowica od arcybiskupa magdeburgskiego⁴⁵. Przy takim rozwiązaniu daty cztery ostatnie zapiski zachowują porządek czasowy: [*feria*] VI^a ante Mathie apostoli, *feria V^a post dominicam Misericordia domini*, *feria VI^a ante diem beati Vincentii episcopi et martiris*, *feria V^a ante festum Petri et Pauli apostolorum*. Z kolei powiązanie zapisek nr 37 i 38-40 oraz 43-46 i 47-49 wydaje się opierać jedynie na fakcie wystąpienia w nich identycznych składów ławniczych. Bardzo mało wiemy jednak o systemie elekcji ławników w XIII w. i nie jest wykluczony wybór takiego samego kolektywu na kolejną kadencję. Warto też zwrócić uwagę, że w dwóch zapiskach, które po dokonanych przemieszczeniach miały powstać podczas jednego posiedzenia, odnotowano całkowicie inną kolejność urzędników, a także odmienną lekcję zapisu jednego z nazwisk⁴⁶. W związku z powyższym wskazana byłaby jednak wstrzeźliwość w poprawianiu istniejącego w rękopisie porządku.

⁴⁵ W. Marschall, *Alte Kirchenpatrozinien des Archidiakonates Breslau. Ein Beitrag zur ältesten schlesischen Kirchengeschichte*, Köln 1966 (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 3), s. 222.

⁴⁶ Nr 45: Heinman *de Kircherperch*, Piotr *Kolwo*, Liwing, Rodger z Widnawy, Jan Młody, Ulryk z Osobłogi i Henryk *Kolwo*, natomiast nr 47: Liwing, Jan Młody, Henryk *Kolwo*, Rodger z Widnawy, Piotr *Kolwo*, Ulryk z Osobłogi i [Heinman] *Kirchperg*. Z kolei noty uszeregowane przez pisarza pod jedną datą mają identyczne zapisy składów ławniczych (nr 38-39, 48-49).

W określeniu chronologii całego wykazu niewątpliwie kluczową rolę odgrywa omawiana wyżej zapiska nr 40, w której poinformowano o dokonaniu proskrypcji *ex iussu ducis*, a wśród członków trybunału został wymieniony wójt Nysy Jan. Okres podporządkowania sądu miejskiego władzy Henryka IV – bo o nim niewątpliwie jest mowa w tym miejscu – można dość precyzyjnie kłaść na lata 1284-1287⁴⁷. Po zajęciu Nysy wiosną 1284 r. książę wyznaczył nowym wójtem Jana, na miejsce Jakuba, który złożył rezygnację. W liście z 3 VII 1284 r. biskup Tomasz II skarżył się, że w ten sposób uszczuplono jego prawa⁴⁸. Data wspomnianego listu wyznacza więc *terminus post quem* powstania tej noty. Nie ma jednak jednoznacznych przesłanek pozwalających łączyć ją ściśle z 1284 r., jak zrobił to A. Müller. Wadliwe wydaje się także dokonane przez niego powiązanie bloku zapisek nr 32-36 z rokiem 1283. Koliduje to bowiem z datą zapiski nr 34. Została ona opatrzona datą *feria V^a post Antonii* i ze względu na umieszczenie między posiedzeniami z marca (*feria VI^a ante Oculi*) i z czerwca (*feria I^a in octava Petri et Pauli*) powinna być łączona z komemoracją św. Antoniego Padewskiego (13 czerwca). Jednak w 1283 r. dzień ten wypadał w niedzielę Trójcy Świętej i wydaje, że raczej to ostatnie święto zostałyby przywołane przez pisarza. Przy próbie określenia datacji należy wziąć pod uwagę także wzmiankowanie w zapisce nr 34 kasztelana otmuchowskiego. Z pism Tomasza II skierowanych przeciwko Henrykowi IV, który w 1285 r. zajął zamek w Otmuchowie, wynika, że książę pozbył się biskupich urzędników i przekazał jurysdykcję w ręce swoich nominatów. Z ograniczeniem władzy kasztelana trzeba się liczyć już w 1284 r., natomiast w następnym roku został on niewątpliwie usunięty wraz z resztą biskupiej familii, a na jego miejsce Henryk IV ustanowił swojego starostę⁴⁹. Oznaczałoby to, że wyrok z zapiski nr 34 dotyczy najpóźniej 1284 r. Jeśli więc odrzucimy rok 1283, w rachubę wchodziłyby jeszcze tylko 1282, gdyż każdy wcześniejszy kolidowałby z datowaniem noty nr 40 po czerwcu 1284 r. Warto zwrócić uwagę jeszcze na dwie kolejne zapiski, które mogłyby pomóc przy ustalaniu datacji. W nocie nr 37 odnotowano, że posiedzenie sądu odbyło się w piątek „dwa tygodnie przed św. Michałem”. Przy literalnym odczytaniu tej daty należałoby założyć, że w roku zebrania się trybunału święto to wypadało również w piątek, a więc zapiska dotyczy roku 1284. Przyjęcie tego rozwiązania prowadzi jednak do ponownej kolizji z zapiską nr 34, która w tym wypadku należałoby znów połączyć z 1283 r. Z kolei ostatnia z proskrypcji miała zostać ogłoszona w „czwartek przed świętem Piotra i Pawła” (nr 54). Z tego względu można przypuszczać, że był to rok, w którym uroczystość ta przypadała w piątek, sobotę lub niedzielę, gdyż w innym przypadku datę wiązano by z dniem narodzin św. Jana Chrzyciela (24 czerwca), głównego patrona diecezji wrocławskiej. Biorąc pod uwagę ten fakt, należałoby zapiskę lokować w latach 1285, 1286, 1287 lub 1291. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że wszystkie powyższe domniemania oparte są na bardzo kruchych przesłankach. Nie mamy bowiem jednoznacznej

⁴⁷ Na temat konfliktu Tomaszem II z Henrykiem IV i zajęcia przez księcia wrocławskiego ziemi nyskiej zob. ostatnio M. M a c i e j o w s k i, *Orientacje polityczne biskupów metropolii gnieźnieńskiej 1283-1320*, Kraków 2007, s. 115-151.

⁴⁸ SUB V, nr 117.

⁴⁹ SUB V, nr 135, 209; J. P f i t z n e r, *Besiedlungs- Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Breslauer Bistumlandes*, Reichenberg 1926, s. 230-231.

pewności, czy noty ułożono w porządku chronologicznym, czy wszystkie lata są w nich reprezentowane, ani też czy przy zapisie dat konsekwentnie wybierano najbliższe święto o najwyższej randze liturgicznej. Z uwagi na wskazane identyfikacje osób i wzmiankę o rządach Henryka IV w Nysie nie ma jednak wątpliwości, że większość zapisek należy łączyć z latami osiemdziesiątymi XIII w.

W przypadku najstarszych, pozbawionych dat not Josef Pfitzner opowiadał się za szerokim datowaniem, obejmującym całe lat siedemdziesiąte XIII w. Nie jest to wykluczone, choć prawdopodobniejsze wydaje się sytuowanie ich w drugiej połowie tej dekady. Warto w tym miejscu ponownie odwołać się do przykładu Lüneburga, gdzie w końcu lat siedemdziesiątych XIII w. zebrano wyroki z poprzedniego piętnastolecia. Jak przypuszcza wydawca tego spisu, kluczowym kryterium doboru była aktualność wyroku, gdyż nie było powodu, aby rejestrować osoby, na których już nie ciążyła proskrypcja.

Odczyt rękopisu dokonany przez S.B. Klosego trzeba ocenić jako zasadniczo dość sumienny. Tylko w jednym miejscu tekst został na tyle zniekształcony, że spowodowało to istotną zmianę treści (nr 31). Ponadto pojawiło się kilka wadliwych odczytów imion, prowadzących w konsekwencji do błędnej identyfikacji osób. Przykładowo – dwaj mieszczanie, którzy w dotychczasowych edycjach figurują jako bliżej nieznanymi „ślepcy” (*Ceci*) to w rzeczywistości najpewniej przedstawiciele znanej nyskiej rodziny Koch (*Coci*). Z kolei imię Heinmanna Rzeźnika zostało oddane jako *Henricus*, co skłoniło A. Müllera do mylnego powiązania go z postacią Henryka Rzeźnika, w 1311 r. wicewójta nyskiego⁵⁰. Część imion odczytano w sposób niedokładny: np. *Wenzeslaus* zamiast *Wencezlaus*, *Elizabet* zamiast *Elyzabeth*, *Heinze* zamiast *Heino* (nr 24)⁵¹. Podobne usterki dotyczą nazwisk i nazw geograficznych, np. *Walden* zamiast *Waldou* (nr 31), a także formy zapisu świąt. W zapiskach zdarzają się także pojedyncze opuszczenia słów (np. nr 17, 26, 29), literówki – *feria VI* zamiast *V* (nr 51), *Sybotono* zamiast *Sybotone* (nr 51). W całym tekście Klose pomijał kontrakcje przy cyfrach rzymskich (dawał *V* zamiast *V^o*). W wielu miejscach zdarzało mu się poprawiać ortografię oryginału. Do specyfiki pisarza należy zaś zapisywanie czasownika *combuero* w formie *conbuero*, rzeczownika *cognomen* jako *congnoemen*, a *scultetus* jako *scoltetus*. Píše także *serwus* zamiast *servus*. Z drugiej strony A. Müller podejrzewał, że osiemnastowieczny wydawca zmodernizował pisownię miasta Biała, oddając ją jako *Zulz*, gdy w tym okresie dominowała forma *Czulcz* – ale domysł ten okazał się jednak bezpodstawny, gdyż w oryginale figuruje właśnie *Zulz*.

Edycja została oparta o wytyczne Projektu instrukcji wydawniczej dla źródeł średniowiecznych Adama Wolffa (Studia Źródłoznawcze 1, 1957). Zgodnie z nią zmodernizowano interpunkcję oraz pisownię wielkich i małych liter. W wyrazach pospolitych pisownia *u* i *v* została ujednoczona zgodnie z wartością fonetyczną, zachowano natomiast *w*. Zachowano też wszystkie oryginalne cechy ortografii pisarza. Poszczególne zapiski zostały poprzedzone numerami w nawiasach kwadratowych, jakie zwykle są stosowane przy edycji tego typu źródeł.

⁵⁰ A. Müller, Die Abfassung, s. 101.

⁵¹ Odmiennie lekcje występują także w szeregu innych zapisek: *Cunradus* zamiast *Conradus* (nr 51), *Ditericus* zamiast *Ditricus* (nr 20), *Johannes* zamiast *Johan* (nr 27), *Gerlacus* w miejsce *Gerlagus* (nr 43).

EDYCJA

Or.: Wrocław, Archiwum Państwowe, rep. 135, nr 681 (dawna sygnatura: E 99abc).

Hec est thabula proscriptorum Nizensium et provincie

[1.] Michael proscibitur eo, quod occidit uxorem suam.

[2.] Miliz proscibitur piscator eo, quod occidit hominem.

[3.] Eccehardus proscibitur eo, quod occidit baiulatore.

[4.] Siboto proscibitur eo, quod occidit uxorem suam.

[5.] Vlricus cocus¹ proscibitur eo, quod occidit Sifridum.

[6.] Jane filius Reynoldi proscibitur pro wlnerere.

[7.] Tilo bis proscibitur pro tribus wlneribus.

[8.] Wencezlaus et Gos[...]g[.]² proscibuntur pro omicidio.

[9.] Heinricus Sagimen proscibitur pro omicidio.

[10.] Sifridus lapicide et Hermannus gener Gerungi proscibuntur, quod crudeliter quesiverunt Bertoldum in domo sua.

[11.] Erkel proscibitur pro omicidio.

[12.] Cunze de Swarzenдорф³, Hermannus de Stirt, Genz, Ludger de Druzendorf, Genz de Grifenberch⁴, Heinricus de Widna⁵ et Siboto frater suus, Petrus de Bolineriz,

¹ Najpewniej z nyskiej rodziny Koch, dobrze poświadczonej w średniowiecznej i nowożytnej Nysie (E. Wólkiewicz, *Urządnicy*, nr 129, 178, 183, 184, 195, 231, 239, 276, 278, 290, 409, 548). Nie można jednak wykluczyć, że określenie *cocus* (kucharz) dotyczy jedynie uprawianej profesji.

² Tekst częściowo zatarty. W edycji S.B. Klosego: *Gostrigit*. Nie można wykluczyć, że w końcu XVIII w. ta partia spisu była jeszcze lepiej czytelna, niemniej taki odczyt nie zgadza się z widocznymi śladami liter.

³ Zapewne Schwarzenдорф, zanikła wieś koło Bruntalu. W 1288 r. Benesz z Branic przekazał premonstratensom z Kłášternego Hradiska dochody ze swoich wsi *Razow, Schwarzenдорff, Seiwetndorff, Wokendorff, Milotndorff, Vabendorff* (SUB V, nr 380). Zob. H. Weinel, *Wüste Dörfer des Oppalandes in der Volküberlieferung*, Mitteilungen der schlesischen Gesellschaft für Volkskunde 37, 1938, s. 123-125; L. Hošák, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 1938, s. 851.

⁴ Być może wzmiankowane w 1270 r. Griffendorf, obecnie Hradec nad Svitavou, wieś na zachód od Svitav (L. Hošák, R. Šrámek, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, t. I, Praha 1970, s. 270). Dobra mieli tam drobni lennicy biskupów ołomunieckich (*Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bishtums Olmütz*, wyd. K. Lechner, Brünn 1902, s. 4).

⁵ Widnawa (czes. Vidnava), miasto w północnych Czechach, do 1810 r. część władztwa biskupów wrocławskich.

Wernherus de Asinina villa⁶ et Sifridus de Asinina villa, Rudolfus balistarius, Wernherus de Becloniz proscribuntur, quod spoliaverunt dominam de Raten⁷.

[13.] Cunradus, qui pugnavit pro furto, proscribitur pro incendio et quod non comparuit ad diem datum.

[14.] Cunradus proscribitur pro wlnneribus, qua [s] fecit Cunrado.

[15.] Cristan Bogenwelderi filius et Cunradus Beger proscribuntur pro wulneribus proxima feria V^a ante Letare.

[16.] Hermannus lanitextor proscribitur pro wlnneribus, qua [s] fecit Heinmanno carnifici⁸, proxima feria VI^a ante Assumpcionem Domine Nostre.

[17.] Guntherus frater Heinrici Minte et Heinze filius^a sororis Alberti balistarii de Operti villa⁹ et Albertus frater H[einze] supradicti proscribuntur eo, quod depredaverunt et conbusserunt scoltetum Conradum de Operti villa¹⁰. Hec acta sunt feria V^a ante Michaelis in iudicio, scabinis subscriptis Hildebrando¹¹, Cunzone de Waldou¹² et sociis eorum.

^a *Omyłkowo powtórzone.*

[18.] Daniel Kleinsmit proscribitur pro wlnere, quod fecit Theoderico pellifici et etiam vovit supra collum suum astare et non comparuit in proximo iudicio ante festum Michaelis.

[19.] Jacobus Menteler frater Sinistri et Albertus Rimer proscribuntur eo, quod occiderunt sororem Johannis cum curvo ore, proxima feria VI^a post Trinitatis.

⁶ *Asinina villa*, Ośla Wieś, czyli Eseldorf. Na Śląsku w rachubę wchodziłby tylko ewentualnie Osolin (pow. trzebnicki), który jednak zapisywano wówczas jako *Esdorf*, *Hecelsdorf* (Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, red. S. Rospond, H. Borek, S. Soszyńska, t. I-XVII, Opole 1970-2016, tu t. IX, s. 103), a miejscowość ta jest znacznie oddalona od ziemi nyskiej. Zdaniem A. Müllera, *Die Abfassung*, s. 103, chodzi o pomyłony zapis nazwy wsi Osina Wielka (*Ossina*), położonej na pograniczu władztwa biskupiego i ziemi ziębickiej (zob. Słownik etymologiczny, t. IX, s. 100).

⁷ Być może Ratno Dolne, wieś w powiecie kłodzkim w sąsiedztwie Wambierzyc (Słownik etymologiczny, t. XI, s. 116). W połowie XIV w. należała do rycerskiej rodziny von Muschen (T. Jurk, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996, s. 256-257).

⁸ Zob. przyp. 50 na s. 56.

⁹ Wierzbięcice, wieś na południowy wschód od Nysy, w początku XIV w. zaliczana do *weichbildu versus Stynaviam* (Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis, wyd. H. Markgraf, J. W. Schulte, Breslau 1889, *Codex diplomaticus Silesiae*, t. XIV [dalej cyt.: *Lib. fund.*], s. 10, nr A II 10; Słownik etymologiczny, t. XV, s. 147). Wuj obwinionego, Albert z Wierzbięcic, służył biskupowi Tomaszowi I, który w 1267 r. zapisał mu dochód z Wierzbięcic i Domaszkowic oraz nadał 2,5 łanu w Wierzbięcicach (Sub IV, nr 18, 66; A. Müller, *Die Abfassung*, s. 101).

¹⁰ Zob. przyp. 9.

¹¹ Hildebrand z Jędrzychowa (niem. Heidersdorf) ławnik ziemski występuje także w zipskach nr 28, 31, 36, 51, 53.

¹² Konrad ze Starego Lasu ławnik ziemski występuje także w zipskach nr 28, 31, 36, 43, 51, 53. A. Müller, *Die Abfassung*, s. 103, identyfikował go z nieznanym z imienia „kasztelanem” z *Waldow*, pozostającym na służbie Henryka IV.

[20.] Ditrucus filius Winandi de villa Volcmaci¹³ pro incendio et minis rusticorum et scolteti proscibitur proxima feria V^a post Divisionem Apostolorum.

[21.] Velclo gladiator proscibitur eo, quod occidit sororem Iohannis cum curvo ore, proxima feria VI^a post Divisionem Apostolorum.

[22.] Heinze Mordax pelfifex proscibitur eo, quod wlneravit Thilonem balistarium in via publica, feria VI^a in communi septimana.

[23.] Arnoldus de Stinauia¹⁴ et Hellenbertus proscibuntur pro furtu, quum subtraxerant duos equos Henningo de Zlaucouia¹⁵. Acta sunt hec feria VI^a in communi septimana.

[24.] Heino gener Pugilis Cunradi proscibitur eo, quod occidit Iohannem filium Rimmani, feria VI^a in communi septimana.

[25.] Martinus Began proscibitur eo, quod subtraxit duo equos et occidit duas vacas et combussit duo orrea Wizekoni Sperlinc et vicino suo, proxima feria V^a ante diem Elyzabeth.

[26.] Hermannus Minesuf pistor proscibitur eo, quod wlneravit Liphardum fratrem Petri Coci, proxima feria VI^a ante Nativitatem Domini.

[27.] Bertoldus figellator filius Hermanni et Johan frater suus proscibuntur eo, quod combusserunt Sibotoni orreum unum et Alpho[ni] iterum unum orreum in Vridenwalde¹⁶, proxima feria V^a in iudicio post Purificationem Sancte Marie.

[28.] Ille^{a-a}, qui combussit Heinzonem fratrem scolteti de Sifridi villa¹⁷, pro combustione orrei proxima feria V^a ante Oculi proscibitur, scabinis subscriptis Hildebrando¹⁸, Gumberto¹⁹, Reynoldo²⁰ et Wilhelmo²¹ advocatis provincialibus.

^{a-a} *Następuje luka w tekście.*

¹³ Włodary (niem. Volkmanndorf) wieś koło Nysy, w początku XIV w. należąca do weichbildu *versus Stynaviam* (Lib. fund., s. 8, nr A II 49; Słownik etymologiczny, t. XV, s. 100).

¹⁴ Ścinawa Mała (niem. Steinau), miasteczko koło Prudnika (Lib. fund., s. 8) lub ewentualnie granicząca z nim od zachodu wieś Ścinawa Nyska (niem. Steinsdorf, łac. *Stinavia villa* – tamże, s. 9, nr A II 54).

¹⁵ Sławków wieś k. Opawy albo Sławków miasto w Małopolsce.

¹⁶ Skoroszyce (niem. Friedewalde) wieś na północ od Nysy, w początku XIV w. zaliczana do weichbildu nyskiego (Lib. fund., s. 6, nr A II 22; Słownik etymologiczny, t. XII, s. 109).

¹⁷ Jaszów (niem. Seiffersdorf) wieś na północny zachód od Nysy, w początku XIV w. zaliczana do weichbildu nyskiego (Lib. fund., s. 6, nr A II 18; Słownik etymologiczny, t. IV, s. 82).

¹⁸ Zob. przyp. 11.

¹⁹ Występuje także w zapiskach nr 31 i 36. Jego synem mógł być Mikołaj *Gumperti*, wymieniony wśród świadków ugody między członkami nyskiej rodziny wójtowskiej w 1311 r. (Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens, Kreis Neisse, wyd. E. Graber, Breslau 1933, Codex diplomaticus Silesiae, t. XXXVI, nr 9; Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku, t. I, wyd. A. Barciak, K. Müller, Wrocław 2004, nr 28).

²⁰ Reinold landwójt nyski wzmiankowany także w zapisce nr 31.

²¹ Zob. przyp. 25 na s. 48.

[29.] Martinus gener Menteleri Cunradi proscibitur eo, quod occidit Gotfridum pistorem. Item Nicolaus proscibitur probatichone [s], quod non astitit iudicio pro eodem. Acta sunt hec in iudicio post Pascha, scabinis subscriptis Hermanno Nigro²², Peregrino carnifice²³, Gerlago de Morou²⁴ et Cristano de Merica²⁵ et sociis suis sequacibus.

[30.] Fridericus lanitextor olim servus illius de Bissoueswalde²⁶ proscibitur eo, quod fecit duo wlnera Heinzoni cognomine Alwer²⁷, proxima feria VI^a in iudicio post Quasimodogeniti, presentibus scabinis Liwingo²⁸, Heinrico de Milowan²⁹, Gerlago de Morou³⁰.

[31.] Swentec filius Marconis proscibitur eo, quod combussit duo orrea in Mangoldi villa³¹ et in Cubiz³² tria orrea, proximo iudicio feria V^a ante diem Pentecostes, presentibus

²² Jako ławnik występuje także w zapiskach nr 30, 37-40, 51 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 1, s. 47-48).

²³ Jako ławnik występuje także w zapiskach nr 30, 37-40, 42, 48, 49 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 2, s. 47-48).

²⁴ Gerlach z Morowa (niem. Mohrau) ławnik nyski występuje także w zapiskach nr 30 i 52 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 3, s. 47, 49), a był także członkiem ławy ziemskiej (nr 41, 43, 51, 53).

²⁵ Krystian z Hajduków Nyskich (niem. Heidau) ławnik nyski występuje tylko tu (E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 4, s. 47). Należał do grupy mieszczan Nysy pociągniętych w 1280 do odpowiedzialności za obrażenie biskupa Tomasza II (Sub IV, nr 393), w 1284 r. był świadkiem nadań archidiakona opolskiego Franka dla nyskich bożogrobców (Sub V, nr 154, 155). Zapewne identyczny z Krystianem posiadaczem dóbr na Starym Mieście Nysy (Lib. fund., s. 3, nr A I 3; Regesten zur schlesischen Geschichte, wyd. C. Grünhagen, K. Wutke, Breslau 1892, Codex diplomaticus Silesiae, t. XVI, nr 3216). A. Müller, Die Abfassung, s. 100, uznał go za syna biskupiego prokuratora Piotra, który w 1263 r. otrzymał prawo do lokowania Hajduków. Skorygować trzeba jego informację o aktywności Krystiana do 1319 r., gdyż oparta jest jedynie na falsyfikacie (Regesten, nr 3928).

²⁶ Biskupów (niem. Bischofswalde) wieś na południe od Nysy, niedaleko Głuchołaz (Słownik etymologiczny, t. I, s. 56).

²⁷ A. Müller, Die Abfassung, s. 100, identyfikuje go z Henrykiem z Biskupowic wymienionym wśród przedstawicieli gminy nyskiej w 1280 r., ale mylnie przypisuje mu też wybór do ławy nyskiej w 1311 r.

²⁸ Liwing albo Libing ławnik nyski występuje także w zapiskach nr 37, 38, 39, 40, 42, 44-47 (E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 5, s. 47-49). W 1280 reprezentował gminę ukaraną za obrazę biskupa (Sub IV, nr 393), w 1290 świadczył wśród mieszczan nyskich (Sub V, nr 479), a w 1294 r. został wymieniony na czele rajców (Sub VI, nr 141). Miał posiadłości na Starym Mieście (Lib. fund., s. 3, nr A I 2-3). Trudno stwierdzić, czy był identyczny z Liwingiem synem Rudolfa poświęconym w 1311 r. (Sub VI, nr 253, 267; Die Inventare, Neisse, nr 6).

²⁹ Henryk z Miłowic (niem. Mühlendorf, wieś k. Białej) ławnik nyski, występuje tylko tu (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 6, s. 47), był też ławnikiem ziemskim (nr 53). W 1280 r. reprezentował gminę ukaraną za obrazę biskupa (Sub IV, nr 393).

³⁰ Zob. przyp. 24.

³¹ Mańkowice, (niem. Mannsdorf), wieś położona na wschód od Nysy, w początku XIV w. zaliczana do weichbildu *versus Stynaviam* (Lib. fund., s. 9, nr A II 56; Słownik etymologiczny, t. VII, s. 107).

³² Kubice, wieś w powiecie nyskim, położona na wschód od Nysy. W początku XIV w. część weichbildu *versus Stynaviam* (Lib. fund., s. 9, nr A II 58; Słownik etymologiczny, t. VI, s. 78-79).

scabinis quorum nomina hec sunt Hildebrando³³, Cunzone de Waldou³⁴, Cunrado de Nuniz³⁵, Cristiano Tchutenrodero³⁶, Ottone³⁷ et Reynoldo³⁸ advocato provinciali.

[32.] Cunze Rote proscibitur eo, quod occidit Heinzonem de Valkenberch³⁹, qui dicebatur congnomine Songibel, in iudicio feria VI^a ante Oculi dominicam.

[33.] Weluelo Thobehan et Sydelo proscibuntur eo, quod amputaverunt manum Heinmanno filio Wernheri carnificis, proxima feria VI^a ante dominicam Oculi.

[34.] Heinze de Kosebach⁴⁰ sutor proscibitur eo, quod wlneravit uxorem Ruperti ibidem, proxima feria V^a post Antonii, teste castellano Walthero de Otmochaw⁴¹, Liwingo⁴² et scabinis provincialibus.

[35.] Quidam congnomine Ryse et frater suus proscibuntur eo, quod combusserunt sacerdotem Ludwicum de Hermanni villa⁴³. Acta sunt hec proxima feria V^a in octava Petri et Pauli.

[36.] Cunze humularius Gozwini de allodio proscibitur eo, quod wlneravit dominam, que vocatur Vendele, uxorem Cunzonis, proxima feria VI^a ante Nicolai, testibus subscriptis Cunzone de Waldou⁴⁴, Ditrico de Tucenrod⁴⁵, Gumberto⁴⁶, Cunzone de Nuniz⁴⁷, Hildebrando⁴⁸, Ottone⁴⁹.

³³ Zob. przyp. 11.

³⁴ Zob. przyp. 12.

³⁵ Konrad z Niwnicy (niem. Neunz) ławnik ziemski występuje także w zapisce nr 36.

³⁶ Występuje tylko tu. Por. Dytryk *de Tucenrod* z nr 36.

³⁷ Występuje także w zapisce nr 36.

³⁸ Por. przyp. 20.

³⁹ Niemodlin (niem. Falkenberg) miasto, w XIII w. w księstwie opolskim.

⁴⁰ Kosebach, być może zniekształcony zapis nazwy *Koschebor*, *Cosseborzdorff*, czyli Chocieborza, wsi na prawie polskim należącej do władztwa biskupów wrocławskich, położonej na jego północno-zachodniej granicy (Słownik etymologiczny, t. II, s. 15).

⁴¹ Walter kasztelan otmuchowski wystąpił 27 V 1280 r. jako świadek ugody między biskupem Tomaszem II a grupą mieszczan nyskich (Sub IV, nr 393; J. P f i t z n e r, *Besiedlungsgeschichte*, s. 230), zapewne identyczny z członkiem dworu biskupa Tomasza I 1251-1265 (Sub III, nr 2, 190, 512), a następnie pod czasym Tomasza II 1273 (Sub IV, nr 213, 222). Urząd objąć mógł po 1273 r., gdy kasztelanem był jeszcze Bertold (Sub IV, nr 213).

⁴² Zob. przyp. 28.

⁴³ Jasienica Dolna (niem. Nieder Hermsdorf) wieś na północny wschód od Nysy, na granicy władztwa biskupiego z księstwem opolskim, w początku XIV w. zaliczana do *weichbildu versus Stynaviam* (Lib. fund., s. 9, nr A II 55; Słownik etymologiczny, t. IV, s. 75). Pleban Ludwik wymieniony wśród świadków dokonanej w Nysie fundacji Arnolda syna Marcina z 1290 r. (Sub V, nr 479).

⁴⁴ Por. przyp. 12.

⁴⁵ Występuje tylko tu. Por. Krystian *Thutenroderus* z zapiski nr 31.

⁴⁶ Zob. przyp. 19.

⁴⁷ Zob. przyp. 35.

⁴⁸ Zob. przyp. 11.

⁴⁹ Zob. przyp. 37.

[37.] Tilo de Erfordia⁵⁰ et Heyneke de Angermunde⁵¹ proscibuntur eo, quod wlneraverunt Heinzonem Monialis et fractus est contractus. Acta sunt hec in iudicio bannito feria VI^a duabus ebdomadis ante Michaelis, testibus scabinis Peregrino carnifice⁵², Hermanno Nigro⁵³, Liwingo⁵⁴, Johanne Matie⁵⁵ et sociis eorum.

[38.] Bertoldus Sike pistor filius Gotzonis proscibitur eo, quod occidit Giselbertum discalciatorem. Actum est hoc feria VI^a ante Pentecosten, scabinis subscriptis Liwingo⁵⁶, Peregrino car[nifice]⁵⁷, Hermanno Nigro⁵⁸, Johanne Matie⁵⁹, Johanne Iuvene⁶⁰ et sociis eorum.

[39.] Heino de Wilin⁶¹ proscibitur eo, quod occidit Nicolaum portatorem salis. Actum est hoc feria VI^a ante Pentecosten, scabinis subscriptis Liwingo⁶², Peregrino carni[fi]ce⁶³, Hermanno Nigro⁶⁴, Johanne Matie⁶⁵, Johanne Iuvene⁶⁶ et sociis eorum.

[40.] Nicolaus Ilarii filius, Swatmir, Sander et frater suus Arnoldus, Stephanus gener Baldwini, Heinze de Landescrone⁶⁷, Heinze de Longo Ponte⁶⁸ filius scolteti

⁵⁰ Erfurt w Turynгии.

⁵¹ Angermünde w Brandenburgii.

⁵² Zob. przyp. 23.

⁵³ Zob. przyp. 22.

⁵⁴ Zob. przyp. 28.

⁵⁵ Jako ławnik nyski występuje także w zapiskach nr 38-40, 42 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 7, s. 47-48).

⁵⁶ Zob. przyp. 28.

⁵⁷ Zob. przyp. 23.

⁵⁸ Zob. przyp. 22.

⁵⁹ Zob. przyp. 55.

⁶⁰ Jako ławnik nyski występuje także w zapiskach nr 39, 40, 42, 44-48, 51, 52 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 8, s. 47-49).

⁶¹ A. Müller, Die Abfassung, s. 103, uznał, że chodzi tu o dawną nazwę Pieszyc, które później zaczęto nazywać Peterswaldau. Twierdzenie to nie ma jednak żadnych podstaw. Pieszycę, lokowane w połowie XIII w., nie nosiły nazwy *Wilin*, a jedynie należały do rycerza Ottona *de Wilin* (Sub III, nr 19, 264, 267). Jego miejsce pochodzenia jest trudne do ustalenia. T. Jurek, Obec rycerstwo, s. 302, łączy go z miejscowością Wehlen w Saksonii, ale ze względu na późniejszy pobyt synów Ottona w otoczeniu biskupa ołomunieckiego Brunona z Schaumburga nie jest wykluczone, że już wcześniej rodzina miała związki z ziemiami czeskimi. Nic nie wskazuje, by łączyć ją z miejscowością Welin koło Kolina (tak M. Goliński, J. Kęsicki, L. Ziátkowski, Pieszycy od czasów najdawniejszych do końca XX wieku, Toruń 2002, s. 18). Ponieważ nyska zapiska dotyczy przestępstwa popełnionego w mieście – ofiarą jest tragarz soli, a proskrypcję wydaje ława miejska – nie wydaje się w ogóle celowe łączyć winowajcy z panami *de Wilin* (A. Müller przypuszczał, że Heino to jeden z synów Ottona), a bardziej prawdopodobne wydaje się poszukiwanie go w środowisku mieszczańskim.

⁶² Zob. przyp. 28.

⁶³ Zob. przyp. 23.

⁶⁴ Por. przyp. 22.

⁶⁵ Por. przyp. 55.

⁶⁶ Por. przyp. 60.

⁶⁷ Lanškroun, miasto na pograniczu czesko-morawskim.

⁶⁸ Moszczanka (niem. Langenbrück) wieś między Głuchołazami a Prudnikiem (Słownik etymologiczny, t. VIII, s. 64), w XIII w. w księstwie opolskim.

de Dropowiz⁶⁹, Heinze balistarius Petermanni advocati de Nova Civitate⁷⁰, Hannus de Ronberch⁷¹, Sidelmann serwus Rodgeri de Ditrici villa⁷², Rodgerus de Ditrici villa⁷³ proscribuntur ex iussu domini ducis eo, quod despoliaverunt Stanizlaum civem Cracoviensem de quatuordecim equis et omnibus rebus suis circa Zulz⁷⁴. Hec acta sunt feria VI^a ante diem beati Andree, scabinis subscriptis Peregrino carnifice⁷⁵, Liwingo⁷⁶, Hermanno Nigro⁷⁷, Johanne Matie⁷⁸, Heinzone circa ecclesiam⁷⁹, Ditrico Iudeo⁸⁰, Johanne Iuvene⁸¹, Johanne advocato⁸² et aliis quam multis.

⁶⁹ Być może Nowy Browiniec (niem. Deutsch Probnitz) wieś na północny wschód Prudnika, w XIII w. w księstwie opolskim.

⁷⁰ Petermann wójt Prudnika (niem. Neustadt). A. Müller, Die Abfassung, s. 101, mylnie powiązał go z Nysą („z Nowego Miasta [Nysy]”), a ponieważ w tej samej zapisce występuje wójt nyski Jan, uznał Petermanna za wicewójta. W źródłach nyskich nie występuje jednak termin *Nova Civitas*, choć pojawiał się toponim Stare Miasto. W zapisce chodzi niewątpliwie o Prudnik, na co wskazuje sam kontekst źródła – mowa o grupie, która działała koło Białej. A. Müller utożsamiał też Petermanna z landwójtem nyskim z 1300 r., ale popolitość imienia każe jednak zachować tu ostrożność.

⁷¹ Przedstawiciele rycerskiej rodziny Ronberg (Romberg) są poświadczeni w księstwie wrocławskim, gdzie w 1274 r. Teodoryk i Herman otrzymali od Henryka IV nadanie wsi Samotwór, noszącej później nazwę Romberg (SUB IV, nr 258; M. C e t w i ñ s k i, Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody, Wrocław 1982, nr C 142, 301; U. S c h m i l e w s k i, Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle, Würzburg 2001, s. 536). Trudno stwierdzić, czy z tą rodziną spokrewnieni byli rycerze von Ronberg obecni w otoczeniu biskupów ołomunieckich. Ci ostatni wywodzili się najpewniej z Ronnenberg w Westfalii i byli wcześniej ministeriałami biskupów Minden (M.R. P a u k, Beheim han ich mir erkorn. Obce rycerstwo w Czechach i na Morawach doby Przemysławów, w druku). W 1274 na dworze biskupa Brunona z Schaumburga wzmiankowany jest Bertold *de Ronnenberg*, a w 1300 r. wśród świadków dokumentu biskupa Teodoryka z Hradca wymieniono rycerza Ulryka oraz braci *Heynusso* i Bertolda *de Ronberg* (Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, wyd. A. Boczek, t. V, Brunae 1850, nr 116; U. S c h m i l e w s k i, Der schlesische Adel, s. 396). Ponieważ wymieniona w nyskiej zapisce grupa przestępcza składała się z osób z pogranicza śląsko-czeskiego, Jana *de Ronberg* wiązać należy właśnie z lennikami biskupów ołomunieckich i identyfikować z imiennikiem z 1300 r. Morawscy Ronbergowie mieli dobrą w okolicach Lanškroun, skąd wywodził się inny członek tej grupy (zob. Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher, s. 4-5).

⁷² Najpewniej Dytmarów (niem. Dittersdorf) wieś na wschód od Prudnika, w Lib. fund., s. 104, jako *Dithmari villa*; por. Słownik etymologiczny, t. II, s. 153-154. Znacznie mniej prawdopodobna jest *Dythmari villa*, duża wieś w weichbildzie jesenickim, zanikła w XIV w. (Lib. fund., s. 13, nr A II 89).

⁷³ Zob. przyp. 72.

⁷⁴ Biała (niem. Zülz), miasto k. Prudnika, w XIII w. w księstwie opolskim.

⁷⁵ Zob. przyp. 23.

⁷⁶ Zob. przyp. 28.

⁷⁷ Zob. przyp. 22.

⁷⁸ Zob. przyp. 55.

⁷⁹ Występuje tylko tu (por. E. W ó ł k i e w i c z, Urzędnicy, nr 9, s. 47).

⁸⁰ Teodoryk Żyd (*Iudeus*), ławnik nyski, występuje także w zapisce nr 42 (por. E. W ó ł k i e w i c z, Urzędnicy miejscy, nr 10, s. 47-48). W 1280 r. wymieniony wśród mieszczan reprezentujących miasto w konflikcie z biskupem Tomaszem II (SUB IV, nr 393).

⁸¹ Zob. przyp. 60.

⁸² Jan wójt nyski pierwszy raz wzmiankowany w liście Tomasza II z 3 VII 1284 r., gdzie mowa, że Henryk IV bezprawnie wyznaczył go wójtem po ustąpieniu jego ojca Jakuba (SUB V,

[41.] Mirec et Sdieh proscibuntur eo, quod combusserunt Volowinum de Rinensi villa⁸³. Acta sunt hec feria VI^a post Exaltationem Sancte Crucis, scabinis subscriptis Gerlago^a de Morou⁸⁴, Jacobo de Rukereswalde⁸⁵, Heinzone de Macowiz⁸⁶, Sibotone de Swetouia⁸⁷ et aliis quam multis.

^a Nad słowem *zbyteczny znak wskazujący kontrakcję głosek -er*.

[42.] Andreas frater Rodgeri de Cracouia proscibitur eo, quod wlneravit Wolueramum scriptorem. Acta sunt hec feria VI^a post Nativitatem Domini, scabinis subscriptis Ditrico Iudeo⁸⁸, Peregrino carnifice⁸⁹, Heinzone filio Reynoldi⁹⁰, Liwingo⁹¹, Johanne Iuvene⁹², Johanne Matie⁹³ et sociis suis.

[43.] Wernher et Petrus de Grisou⁹⁴ filii Nacezlay proscibuntur eo, quod Wernherus predictus occidit sutorem^a de Lindenwise⁹⁵, et Petrus eo, quod wlneravit eum. Acta sunt hec feria VI^a post dominicam Letare, scabinis subscriptis Gerlago de Morou⁹⁶, Jacobo de Rukereswalde⁹⁷, Cunrado de Antiquo Waldou⁹⁸, Heinrico sutore de Macowiz⁹⁹ et sociis eorum.

^a *Słowo powtórzone*.

[44.] Stanko Waurusich et Wilhelmus proscibuntur etiam pro eodem spolio et adiutorio, quum famuli eorum sunt in eodem iudicio et sub eodem testimonio scabinorum¹⁰⁰.

nr 117: *Item moneatis eum, quod Iohannem filium Iacobi, quem idem dominus dux pro sculteto posuit, revocet, cum scultecia in Nyza sit ecclesie per resignationem dicti Iacobi*. Żył przynajmniej do 1318 r. (Die Inventare, Neisse, nr 7; Regesten, nr 3821; E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 663, s. 157). Zaszłył się wzniesieniem kaplicy przy nyskim kościele parafialnym oraz fundacjami charytatywnymi (t a ż, Kościół i jego wierni. Struktury kościelne i formy pobożności w średniowiecznej Nysie, Kraków 2014, s. 317-318).

⁸³ Reńska Wieś (niem. Reinschdorf), wieś położona na północ od Nysy (Słownik etymologiczny, t. XI, s. 121).

⁸⁴ Zob. przyp. 24.

⁸⁵ Jakub z Domaszkowic (niem. Ritterswalde) ławnik ziemski występuje też w zapisce nr 43.

⁸⁶ Henryk Szewc z Makowic (niem. Mogwitz) występuje też w zapisce nr 43.

⁸⁷ Syboto ze Świętowa (Polskiego, niem. Polnisch Wette, albo Nowego, niem. Deutsch Wette), ławnik ziemski występuje też w zapiskach nr 43, 51, 53.

⁸⁸ Zob. przyp. 80.

⁸⁹ Zob. przyp. 23.

⁹⁰ Występuje tylko tu (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 11, s. 48).

⁹¹ Zob. przyp. 28.

⁹² Zob. przyp. 60.

⁹³ Zob. przyp. 55.

⁹⁴ Gryżów (niem. Greisau) wieś na południowy wschód od Nysy, w XIII w. leżąca na granicy władztwa biskupiego i księstwa opolskiego, w początku XIV w. wzmiankowana jako *Grisow Nanzeslai* i *Grisow Jacobi* (Lib. fund., s. 10, nr A II 67-68; Słownik etymologiczny, t. XVII, s. 210).

⁹⁵ Węza (niem. Prockendorf) wieś na południowy wschód od Nysy, obok Gryżowa (Słownik etymologiczny, t. XV, s. 17).

⁹⁶ Zob. przyp. 24.

⁹⁷ Zob. przyp. 85.

⁹⁸ Zob. przyp. 12.

⁹⁹ Zob. przyp. 86.

¹⁰⁰ Wzmianka pro *eodem spolio* odnosi się chyba do rozboju opisanego bliżej w zapisce następnej, a więc kolejność wpisów została zapewne pomyłona (poprzednia zapiska nr 43 mówi

[45.] Conradus de Rufa Aqua¹⁰¹, Heyno Moseboch, Heyno Parvus Moseboch, Heinzo Mittbosenlist, Grezer Subinsat congnomine proscibuntur eo, quod acceperunt spolio quatuor equos de aratro in Operti villa¹⁰² Johanni advocato de Niza¹⁰³. Acta sunt hec feria VI^a post Quasimodogeniti, scabinis subscriptis Heynmanno de Kirchperch¹⁰⁴, Petro Kolwone¹⁰⁵, Liwingo¹⁰⁶, Rodgero de Widna¹⁰⁷, Johanne Iuvene¹⁰⁸, Vlrico de Hozenploz¹⁰⁹, Heinczone Kolwone¹¹⁰.

[46.] Jacobus Polonus dictus de Gadlina proscibitur eo, quod comminatus est civitati Nize cum litteris et post modum combussit. Acta sunt hec feria VI^a post octavas Pasce, scabinis et advocato subscriptis Liwingo¹¹¹, Heinmanno de Kirchperch¹¹², Rodgero de Widna¹¹³, Petro Kolwone¹¹⁴, Heinrico Kolwone¹¹⁵, Vlrico de Hozenploz¹¹⁶, Johanne Iuvene¹¹⁷ et Hogelero advocato¹¹⁸.

[47.] Ditricus Buttner et Heinricus Hemener proscibuntur eo, quod wlneraverunt in via publica [s] cum ibant de foro Hermannum Goldenerum et Hermannum fratris

o zabójstwie). S.B. Klose w swojej edycji zamienił kolejność tych not, zgodnie z porządkiem logicznym, a celowość tego zabiegu zaakceptował także J. Pflitzner. Nie można jednak całkowicie wykluczyć, że nota odnosiła się do innej zapiski o rabunku, która nie została włączona do spisu.

¹⁰¹ Stará Červená Voda (niem. Alt Rothwasser) wieś koło Jesenika, we władztwie biskupów wrocławskich, w początku XIV w. zaliczana do dystryktu widnawskiego (Lib. fund., s. 16, nr A II 120).

¹⁰² Zob. przyp. 9.

¹⁰³ Zob. przyp. 82.

¹⁰⁴ Heinman *de Kirchperg* (niezidentyfikowane) ławnik nyski występuje też w zapiskach nr 46, 47 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 12, s. 48).

¹⁰⁵ Jako ławnik nyski występuje też w zapiskach nr 46, 47 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 13, s. 48).

¹⁰⁶ Zob. przyp. 28.

¹⁰⁷ Rodger z Widnawy ławnik nyski występuje też w zapiskach nr 46 i 47 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 14, s. 48). W 1302 r. świadek przywileju biskupa Henryka z Wierzbnej dla mieszczan nyskich (Die Inventare, Neisse, nr 5). A. Müller, Die Abfassung, s. 101, łączył go z Rodgerem Heldore, zasadźcą Widnawy, ten jednak znany jest tylko z falsyfikatu z połowy XIV w., gdzie wzmiankowany jest także inny Rodger z Widnawy, który miał być wnukiem wspomnianego zasadźcy (Sub VI, nr 462, s. 360).

¹⁰⁸ Zob. przyp. 60.

¹⁰⁹ Ulryk z Osobłogi ławnik nyski występuje też w zapiskach nr 46, 47, 49 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 15, s. 47).

¹¹⁰ Jako ławnik nyski występuje też w zapiskach nr 46 i 47 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 16, s. 48).

¹¹¹ Zob. przyp. 28.

¹¹² Zob. przyp. 104.

¹¹³ Zob. przyp. 107.

¹¹⁴ Zob. przyp. 105.

¹¹⁵ Zob. przyp. 110.

¹¹⁶ Zob. przyp. 109.

¹¹⁷ Zob. przyp. 60.

¹¹⁸ Zapewne zastępca wójta dziedzicznego w Nysie. W l. 1284-1318 jako wójt występował Jan (zob. przyp. 82), ale nie można wykluczyć, że biskup czasowo pozbawił go funkcji.

sui. Hec acta sunt feria VI^a post dominicam Quasimodogeniti, scabinis presentibus Liwingo¹¹⁹, Johanne Iuvene¹²⁰, Heinzone Kolwone¹²¹, Rodgero de Widna¹²², Petro Kolwone¹²³, Vlrico de Hozenploz¹²⁴, Kirchpergo¹²⁵.

[48.] Cunze filius sororis Heinzonis dicti Libusonis carnificis proscibitur eo, quod wlneravit Lemkinum textorem laneum de duobus wlneribus. Acta sunt hec proxima feria VI^a ante Assumptionem Domine Nostre, scabinis presentibus Stephano¹²⁶, Peregrino¹²⁷, Giselhero¹²⁸, Johanne Iuvene¹²⁹ et sociis eorum.

[49.] Tilo dictus Soneleip servus molendinarii proscibitur eo, quod occidit Richzam uxorem suam. Acta sunt hec feria VI^a ante Assumpcionem Domine Nostre, scabinis subscriptis Stephano¹³⁰, Peregrino carnifice¹³¹, Giselhero¹³², Johanne Iuvene¹³³, Witkone¹³⁴, Vlrico de Hozenploz¹³⁵, Vlrico de Munsterberch Parvo¹³⁶.

¹¹⁹ Zob. przyp. 28.

¹²⁰ Zob. przyp. 60.

¹²¹ Zob. przyp. 110.

¹²² Zob. przyp. 107.

¹²³ Zob. przyp. 105.

¹²⁴ Zob. przyp. 109.

¹²⁵ Zob. przyp. 104.

¹²⁶ Jako ławnik nyski występuje też w zapiskach nr 49, 51, 52 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 6, s. 47). Niewątpliwie identyczny ze Stefanem Długim (*Longus*), wymienionym wśród mieszczan gwarantujących zapłaty kary za obrazę biskupa w 1280 r. (Sub IV, nr 393). W 1290 świadek fundacji ołtarza w Nysie przez Arnolda syna Marcina (Sub V, nr 479), w 1294 odnotowany w dokumencie zamiany dóbr między wójtem nyskim Janem a klasztorem bożogrobców (Sub VI, nr 141), w 1296 r. płacił 2 grzywny za zabójstwo Jana syna Tymona z Torunia dokonane przez swego zięcia Hermana (Sub VI, nr 267). O jego zamożności świadczy inwestycja w zakup 60 małych łąnów i lokowanie wsi Radzikowice (Sub VI, nr 442). Żył jeszcze w 1307 r., gdy Henryk z Wierzbnej przekazał mu 3/4 łąnu w Radzikowicach (Die Inventare, Neisse, nr 6).

¹²⁷ Zob. przyp. 23.

¹²⁸ Jako ławnik występuje też w zapiskach nr 49, 50, 52 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 18, s. 48-49). Niewątpliwie tożsamy z mieszczaninem nyskim Gizylherem, wymienionym w 1280 wśród gwarantów zapłaty kary biskupowi (Sub IV, nr 393) oraz wśród świadków dokumentu z 1294 r. (Sub VI, nr 141). A. Müller, Die Abfassung, s. 101, omyłkowo przypisał mu objęcie w tym roku funkcji ławnika.

¹²⁹ Zob. przyp. 60.

¹³⁰ Zob. przyp. 126.

¹³¹ Zob. przyp. 23.

¹³² Zob. przyp. 128.

¹³³ Zob. przyp. 60.

¹³⁴ Jako ławnik występuje też w zapiskach nr 50, 52 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 19, s. 48-49). Może identyczny z mieszczaninem nyskim Witkiem z Głuchołaz wzmiankowanym w 1307 r. (Die Inventare, Neisse, nr 6).

¹³⁵ Zob. przyp. 109.

¹³⁶ Ulryk Mały z Ziębic (niem. Münsterberg) ławnik nyski występuje też w zapisce nr 52 (por. E. Wólkiewicz, Urzędnicy, nr 20, s. 48-49), a wzmiankowany także w 1294 r. (Sub VI, nr 141). Wedle podejrzanego dokumentu miał być rajcą nyskim 1305/1306 (Regesten, nr 2875). Dokonana przez A. Müllera identyfikacja z krewnym wójta ziębickiego Ulrykiem nie ma podstaw źródłowych, gdyż ten ostatni był rajcą ziębickim w 1293 r. (Sub VI, nr 117).

[50.] Ditricus servus Fridlibi monetarii proscibitur eo, quod wlneravit Otnandum lani percussorem in propriis foribus. Acta sunt hec feria VI^a ante Mathie apostoli, scabinis subscriptis Johanne Iuvene¹³⁷, Giselhero¹³⁸, Stephano¹³⁹, Witkone¹⁴⁰, Hermanno Nigro¹⁴¹ et sociis eorum.

[51.] Conradus de Rukereswalde¹⁴² cognatus scolteti proscibitur eo, quod wlneravit Arnoldum de Operti villa¹⁴³. Acta sunt hec feria V^a post dominicam Misericordia Domini post Pascha, scabinis subscriptis Hildebrando¹⁴⁴, Sybotone de Swetouia¹⁴⁵, Gerlago de Morou¹⁴⁶, Cunzone de Waldou¹⁴⁷ et aliis quam pluribus.

[52.] Heinze Runch filius Hermanni Nemze proscibitur eo, quod wlneravit Heinzonem de Hozenploz¹⁴⁸. Acta sunt hec feria VI^a ante diem beati Vincentii episcopi et martiris, hiis presentibus Johanne avvocato¹⁴⁹, Gerlago de Morou¹⁵⁰, Vlrico Parwo de Munsterberch¹⁵¹, Johanne Iuvene¹⁵², Stephano¹⁵³, Witkone¹⁵⁴, Giselhero¹⁵⁵, Peregrino carnifice¹⁵⁶.

[53.] Godinus filius Alberti de Heidenrici villa¹⁵⁷ proscibitur eo, quod combussit scoltetum de Rinensi villa¹⁵⁸. Hec acta sunt feria V^a ante festum Petri et Pauli apostolorum, hiis presentibus Johanne avvocato¹⁵⁹, Gotfrido de Lubauia¹⁶⁰, item scabinis

¹³⁷ Zob. przyp. 60.

¹³⁸ Zob. przyp. 128.

¹³⁹ Zob. przyp. 126.

¹⁴⁰ Zob. przyp. 134.

¹⁴¹ Zob. przyp. 22.

¹⁴² Domaszkowice (niem. Ritterswalde) wieś na wschód od Nysy, obok Wierzbęćc, w początku XIV w. należała do weichbildu *versus Stynaviam* (Lib. fund., s. 9, nr A II 57; Słownik etymologiczny, t. II, s. 132).

¹⁴³ Zob. przyp. 9.

¹⁴⁴ Zob. przyp. 11.

¹⁴⁵ Zob. przyp. 87.

¹⁴⁶ Por. przyp. 24.

¹⁴⁷ Por. przyp. 12.

¹⁴⁸ Henryk z Osobłogi (czes. Osoblaha, niem. Hotzenplotz) potwierdzony jako ławnik w 1294 r. (Sub VI, nr 141; E. W ó ł k i e w i c z, Urzędnicy, nr 29, s. 49).

¹⁴⁹ Zob. przyp. 82.

¹⁵⁰ Zob. przyp. 24.

¹⁵¹ Zob. przyp. 136.

¹⁵² Zob. przyp. 55.

¹⁵³ Zob. przyp. 126.

¹⁵⁴ Zob. przyp. 134.

¹⁵⁵ Zob. przyp. 128.

¹⁵⁶ Zob. przyp. 23.

¹⁵⁷ Jędrzychów (niem. Heidersdorf) wieś granicząca z Nysą od północnego wschodu, w XIV w. zaliczana do dystryktu nyskiego (Lib. fund., s. 4, nr A II 1; Słownik etymologiczny, t. IV, s. 105).

¹⁵⁸ Zob. przyp. 83.

¹⁵⁹ Zob. przyp. 82.

¹⁶⁰ Może Lubrza (niem. Leuber) wieś koło Prudnika.

Heinzzone de Byzen¹⁶¹, Gerlago de Morou¹⁶², Cunzone de Waldou¹⁶³, Hildebrando de Heidenrici villa¹⁶⁴, Heinzzone de Milowan¹⁶⁵, Sibotone de Swetouia¹⁶⁶.

INDEKS

Zastosowano skróty: ident. – identyczny; niezident. – niezidentyfikowane.

Albert (*Albertus*): – kusznik zob. Wierzbęćce; – ojciec Godinusa zob. Jędrzychów
Alwer Henryk 30

Alpho zob. Skoroszyce

Andrzej (*Andreas*) brat Rodgera zob. Kraków

Angermünde (*Angermunde*) miasto w Brandenburgii: – Heineke 37

Arnold (*Arnoldus*) brat Sandera 40

Asinina villa, niezident.: – Werner 12; – Zygryd 12

Baldwin (*Baldwinus*) teść Stefana 40

Biała (*Zulz*), miasto 40

Becloniz, niezident.: – Werner 12

Began Marcin 25

Beger Konrad 15

Bertold (*Bertoldus*) 10; – syn Hermana garncarz 27

Biskupów (*Bissoueswalde*) k. Nysy: – Fryderyk sukiennik 30

Bolineriz, niezident.: – Piotr 12

Bogenwelderus ojciec Krystiana 15

Buttner Dytryk (*Ditricus*) 47

Byczeń (*Byzen*) k. Paczkowa: – Henryk ławnik ziemski 53

Chociebórz (*Kosebach*) k. Ziębic: – Henryk szewc 34

Domaszkowice (*Rukereswalde*) k. Nysy: – Konrad krewny sołtysa 51; – Jakub
ławnik ziemski 41, 43

Druzendorf, niezident.: – Ludger 12

Dytmarów (*Ditrici villa*) k. Prudnika: – Sydelman sługa Rodgera 40

Dytryk (*Ditricus*): – syn Winanda zob. Włodary; – sługa Fridliba mincerza 50

Ekkehard (*Eccehardus*) 3

Erfurt (*Erfordia*) miasto w Turynii: – Tylo 37

Erkel 11

Fridlib mincerz 50

Fryderyk (*Fridericus*) sukiennik zob. Biskupów

Gadlina, niezident.: – Jakub Polak (*Polonus*) 46

Genz 12; – zob. *Grifenberch*

Gerlach (*Gerlagus*) zob. Morów

¹⁶¹ Henryk z Byczenia? (niem. Baitzen) ławnik ziemski występuje tylko tu.

¹⁶² Zob. przyp. 24.

¹⁶³ Zob. przyp. 12.

¹⁶⁴ Zob. przyp. 11.

¹⁶⁵ Zob. przyp. 29.

¹⁶⁶ Zob. przyp. 87.

- Gizylher (*Giselherus*) zob. Nysa, ławnicy
Gizylbert (*Giselbertus*) *discalciator* 38
Gocze (*Gotzonus*) ojciec Bertolda Sike piekarza 38
Godinus syn Alberta zob. Jędrzychów
Goldener Herman 47; – jego bratanek Herman 47
Gotfryd (*Gotfridus*) piekarz 29; – zob. Lubrza
Gozwin (*Gozwinus*), jego chmielarz Konrad 36
Gryżów (*Grisou*) k. Nysy: – Werner i Piotr synowie Naczesława 43
Gumbert (*Gumbertus*) ławnik ziemski 28, 31, 36
Gunter (*Guntherus*) brat Henryka Minte 17
Hajduki Nyskie (*Merica*) k. Nysy: – Krystian zob. Nysa, ławnicy
Hellenbert (*Hellenbertus*) 23
Heinman (*Heinmannus*) rzeźnik 16; zapewne ident. z synem Wenera rzeźnika 33;
– *de Kirchberg* zob. Nysa, ławnicy
Heinze, Heinzo zob. Henryk
Hemener Henryk 47
Henning (*Henningus*) zob. Slavkov
Henryk (*Heinricus, Heinze, Heinzo*) 12 (zob. Widnawa), 40 (zob. Lanškroun),
52 (zob. Osobłoga); – brat sołtysa zob. Jaszów; – kusznik zob. Peterman wójt
Prudnika; – ławnik nyski zob. Miłowice; – siostrzeniec Alberta kusznika zob.
Wierzbicęce; – syn Reinolda zob. Nysa, ławnicy; – syn sołtysa zob. Moszczanka;
– szewc zob. Chociebórz
Herman (*Hermannus*) 12 (zob. *Stirt*); – sukiennik (*lanitextor*) 16; – Czarny zob.
Nysa, ławnicy; – zięć Gerunga 10
Hilary (*Ilarius*) ojciec Mikołaja 40
Hildebrand (*Hildebrandus*) zob. Jędrzychów
Hogeler zob. Nysa, wójtowie
Hradec nad Svitavou (*Grifenberch*) k. Svitav: – Genz 12
Jan (*Hannus, Heino, Heyno, Jane, Johannes, Johan*) 40 (zob. *Ronberch*); – brat Ber-
tolda garncarza syna Hermana 27; – Młody zob. Nysa, ławnicy; – syn Macieja,
zob. Nysa, ławnicy; – syn Reynolda 6; – syn Rimmana 24; – z krzywymi ustami
(*cum curvo ore*) i jego siostra 19, 21; – zięć Konrada Pugilisa 24
Jasienica Dolna (*Hermannii villa*) k. Nysy: – pleban Ludwik 35
Jaszów (*Sifridi villa*) k. Nysy: – Henryk brat sołtysa 28
Jędrzychów (*Heidenrici villa*) k. Nysy: – Hildebrand ławnik ziemski 17, 28, 31, 36,
51, 53; – Godinus syn Alberta 53
Kleinsmit Daniel 18
Koch (*Cocus*): – Piotr 26; – Ulryk 5
Kołwo: – Henryk zob. Nysa, ławnicy; – Piotr zob. Nysa, ławnicy
Konrad (*Cunze, Cunradus, Conradus*) 12 (zob. Schwarzenndorf) 13, 14; – chmielarz
Gozwina 36; – krewny sołtysa zob. Domaszkowice; – ławnik ziemski zob. Stary
Las; – mąż Vendele 36; – siostrzeniec Henryka zw. Libuso rzeźnika 48; – sołtys
zob. Wierzbicęce
Kraków (*Cracov*) miasto: – Andrzej brat Rodgera 42; – Stanisław mieszczanin 40
Krystian (*Cristan, Cristianus*) ławnik nyski zob. Hajduki Nyskie

- Kubice (*Cubiz*) k. Nysy 31
 Lanškroun (*Landescrone*) miasto na pograniczu czesko-morawskim: – Henryk 40
Lemkinus sukiennik 48
Libuso Henryk rzeźnik, wuj Konrada 48
 Liphard (*Liphardus*) brat Piotra Kocha 26
 Liwing (*Liwingus*) zob. Nysa, ławnicy
 Lubrza (*Lubauia*) k. Białej; – Gotfryd 53
 Ludger zob. *Druzendorf*
 Makowice (*Macowiz*) k. Nysy: – Henryk szewc, ławnik ziemski 41, 43
 Mańkowice (*Mangoldi villa*) k. Nysy 31
 Marcin (*Martinus*) zięć Konrada Mentelera 29
Menteler: – Jakub brat Sinistra 19; – Konrad teść Marcina 29
 Michał (*Michael*) 1
 Mikołaj (*Nicolaus*) 29: – tragarz soli (*portator salis*) 39; – syn Hilarego 40
Miliz rybak 2
 Miłowice (*Milowan*) k. Białej: – Henryk zob. Nysa, ławnicy
Minesuf Herman 26
 Minte Henryk 17
 Mirek (*Mirec*) 41
 Mittbosenlist Henryk 45
 Młody Jan zob. Nysa, ławnicy
Monialis Henryk 37
Mordax Henryk kuśnierz 22
 Morów (*Morow*) k. Nysy: – Gerlach ławnik nyski i ziemski 29, 30, 41, 43, 51, 52, 53 zob. Nysa, ławnicy
Moseboch Jan i Jan Mały 45
 Moszczanka (*Longus Pons*) k. Prudnika: – Henryk syn sołtysa 40
Nemze Herman, ojciec Henryka Runcha 52
 Niemodlin (*Valkenberch*) miasto: – Henryk zw. Songibel 32
 Niwnica (*Nuniz*) k. Nysy: – Konrad ławnik ziemski 31, 36
 Nowy Browiniec (*Dropowiz*) k. Prudnika 40
 Nysa (*Nyza*) miasto 46: – ławnicy: Dytryk Żyd (*Iudeus*) 40, 42; Gizyler (*Giselerus*) 48, 49, 50, 52; Gerlach z Morowa 29, 30, 52 (zob. Morów); Heinman *de Kirchberg* 45-47; Henryk z Miłowic 30 (zob. Miłowice); Henryk (*Heinzo*) „koło kościoła” (*circa ecclesiam*) 40; Henryk (*Heinczo*) Kolwo 45-47; Henryk (*Heinzo*) syn Reinolda 42; Herman Czarny 29, 37-40, 50; Krystian z Hajduków Nyskich 29; Liwing 30, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 47; Jan Młody 38, 39, 40, 42, 45-49, 52; Jan syn Macieja 37-40, 42; Peregryn rzeźnik 29, 37-40, 42, 48, 49, 52; Piotr Kolwo 45-47; Rodger z Widnawy 46, 47; Stefan (Długi) 48, 49, 51, 52; Ulryk Mały z Ziębic 50, 52; Ulryk z Osobłogi 45-47, 49; Witek 49, 51, 52; – pisarz Wolfram (*Wolueramus*) 42; – wójtowie: Hogeler (zapewne wicewójt) 46; Jan 40, 45, 52, 53
 Osobłoga (*Hozenploh*) miasto: – Henryk 52; – Ulryk zob. Nysa, ławnicy
 Otmuchów (*Otmochaw*) gród: – Walter kasztelan 34
 Otnand ubijacz wełny (*lani percussor*) 50

- Otto ławnik ziemski 31, 36
Peregryn (*Peregrinus*) rzeźnik zob. Nysa, ławnicy
Peterman (*Petermannus*) wójt zob. Prudnik, wójtowie
Piotr (*Petrus*) syn Naczesława zob. Gryżów
Polak (*Polonus*) Jakub (*Jacobus*) zob. *Gadlina*
Prudnik (*Nova Civitas*) miasto: – wójtowie: Konrad *Pugilis* z zięciem Janem 24;
Peterman i jego kusznik Henryk 40
Ratno (*Raten*) k. Kłodzka?: – pani z R. 12
Reńska Wieś (*Rinensis villa*) k. Nysy: – *Volowinus* 41; – sołtys 53
Reinold (*Reynoldus*) landwójt 28, 31
Rimer Albert 19
Rodger (*Rodgerus*): – jego sługa Sydelman 40; – brat Andrzeja zob. Kraków
Ronberch: – Jan 40
Rote Konrad 32
Rudolf (*Rudolfus*) kusznik 12
Runch Henryk syn Hermana *Nemze* 52
Rupert (*Rupertus*) 34
Rykxa (*Richza*) żona Tylona Soneleip sługi młynarza 49
Ryse 35
Sagimen Henryk 9
Sander brat Arnolda 40
Schwarzendorf (*Swarzendorf*) k. Bruntalu: – Konrad 12
Sdieh 41
Sike Bertold syn Goczego piekarz 38
Skoroszyce (*Vridenwalde*) k. Grodkowa: – *Alpho* 27
Slavkov (*Zlaucouia*) k. Opawy: – Henning 23
Soneleip Tylo sługa młynarza z żoną Ryksą 49
Songibel Henryk zob. Niemodlin
Sperling (*Sperlinc*) Wizeko 25
Stará Červená Voda (*Rufa Aqua*) k. Jesenika: – Konrad 45
Stary Las (*Antiquum Waldou*) k. Nysy: – Konrad ławnik ziemski 17, 31, 36, 43, 51, 53
Stefan (*Stephanus*): – (Długi) zob. Nysa, ławnicy; – zięć Baldwina 40
Stirt, niezident.: – Herman 12
Subinsat Grezer 45
Ścinawa (*Stinauia*) k. Nysy: – Arnold 23
Syboto (*Siboto*) 4; – ławnik ziemski zob. Świętów
Sydelman (*Sidelmann*) sługa Rodgera z Dytmarowa 40
Sydelo 33
Świętek (*Swentec*) syn Marka 31
Świętomir (*Swatmir*) 40
Świętów (*Swetouia*), Świętów Polski albo Nowy Świętów k. Nysy: – Syboto ławnik ziemski 41, 51, 53
Teodoryk (*Theodericus*) kuśnierz 18
Tchutenroderus Krystian ławnik ziemski 31
Thobehan Weluelo 33

- Tucenrod*, niezident.: – Dytryk ławnik ziemski 36
Tylo (*Tilo*, *Thilo*) 7, kusznik 22
Velclo mieczownik (*gladiator*) 21
Vendele żona Konrada 36
Wacław (*Wencezlaus*) 8
Wawrzysz (*Waurisich*) Stanko 44
Werner (*Wernherus*, *Wernher*) 12 (zob. *Asinina villa*, *Becloniz*); – syn Naczesława
 zob. Gryżów
Węża (*Lindenwise*) k. Nysy 43
Widnawa (*Widna*) miasto: – Henryk i Syboto bracia 12; – Rodger zob. Nysa, ławnicy
Wierzbicice (*Operti villa*), k. Nysy 45; – Albert siostrzeniec Alberta kusznika 17;
 – Arnold 51; – Henryk siostrzeniec Alberta kusznika 17; – Konrad sołtys 17
Wilhelm (*Wilhelmus*) 28; – landwójt 44
Wilin, niezident.: – Jan (*Heino*) 39
Witek (*Witko*) zob. Nysa, ławnicy
Włodary (*villa Volmaci*) k. Nysy: – Teodoryk syn Winanda 20
Wolfram (*Wolueramus*) pisarz zob. Nysa, pisarz
Ziębice (*Munsterberch*) miasto: – Ulryk Mały zob. Nysa, ławnicy
Zygryd (*Sifridus*) 5, 12 (zob. *Asinina villa*); – kamieniarz 10
Żyd (*Iudeus*) Dytryk zob. Nysa, ławnicy

BIBLIOGRAFIA

- Adamska D., Wieś – miasteczko – miasto. Średniowieczne osadnictwo w dorzeczu górnej i środkowej Oławy, Łomianki 2019.
 Brandt A. von, Proscriptio. Zur Überlieferung und Praxis der Verfestung (Friedloslegung) im mittelalterlichen Lübeck, Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde 48, 1968.
 Cetwiński M., Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody, Wrocław 1982.
 Classen A., Disguises, Gender-Bending, and Clothing Symbolism in Dietrich von der Gletze's Der Borte, Seminar. A Journal of Germanic Studies 45, 2009.
 Gantzer P., Ältestes Strafbuch der Stadt Schweidnitz, Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens 71, 1937.
 Goerlitz T., Das flämische und das fränkische Recht in Schlesien und ihr Widerstand gegen das sächsische Recht, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung 57, 1937.
 Goliński M., Kęsik J., Ziątkowski L., Pieszyce od czasów najdawniejszych do końca XX wieku, Toruń 2002.
 Hosák L., Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938.
 Hosák L., Šrámek R., Místní jména na Moravě a ve Slezsku, t. I-II, Praha 1970-1980.
 Jeziorski P.A., Proskrypcja i banicja w miastach pruskich późnego średniowiecza, Warszawa 2017.
 Jurek T., Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku, Poznań 1996.
 Klose S.B., Literarische Unterhaltungen, t. II, 1775.
 Maciejowski M., Orientacje polityczne biskupów metropolii gnieźnieńskiej 1283-1320, Kraków 2007.
 Marschall W., Alte Kirchenpatrozinien des Archidiaconates Breslau. Ein Beitrag zur ältesten schlesischen Kirchengeschichte, Köln 1966 (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 3).

- Mikulski K., Geneza i rozwój ławniczych sądów ziemskich w państwie krzyżackim w XIII-XIV wieku, w: Prusy i Inflanty między średniowieczem a nowożytnością. Państwo – społeczeństwo – kultura, Toruń 2003.
- Müller A., Die Abfassung der Tabula proscriptorum provinciae Nizensis, Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens 54, 1920.
- Pauk M.R., Beheim han ich mir erkorn. Obce rycerstwo w Czechach i na Morawach doby Przemysławidów (w druku).
- Pfitzner J., Besiedlungs- Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Breslauer Bistumlandes, Reichenberg 1926.
- Pfitzner J., Die Tabula proscriptorum Nizensium et provincie. Ein Beitrag zur Entstehung des Stadtbuch- und öffentlichen Bücherwesens, Jahrbuch des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1, 1926.
- Piskorski J.M., Kolonizacja wiejska Pomorza Zachodniego w XIII i w początkach XIV wieku – procesy osadnicze w średniowiecznej Europie, Poznań 2005.
- Schmielewski U., Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle, Würzburg 2001.
- Schultheiss W., Die Acht-, Verbots- und Fehdebücher Nürnbergs von 1285-1400. Mit einer Einführung in die Rechts- und Sozialgeschichte und das Kanzlei- und Urkundenwesen im 13. und 14. Jahrhundert, Nürnberg 1960.
- Schußler M., Statistische Untersuchung des Verbrechens in Nürnberg im Zeitraum von 1285 bis 1400, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung 108, 1991.
- Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, red. S. Rospond, H. Borek, S. Soszyńska, t. I-XVII, Opole 1970-2016.
- Tandecki J., Proskrypcja i banicja w średniowiecznych miastach pruskich, w: Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej, Warszawa-Poznań 2015.
- Weinelt H., Wüste Dörfer des Oppalandes in der Volküberlieferung, Mitteilungen der schlesischen Gesellschaft für Volkskunde 37, 1938.
- Wólkiewicz E., Das Kanzleiwesen der Stadt Neisse bis zum Jahr 1400, Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa 9, 2016.
- Wólkiewicz E., Urząd landwójta we władztwie biskupów wrocławskich (do końca XV w.), w: Monarchia, społeczeństwo, tożsamość. Studia z dziejów średniowiecza, Warszawa 2019.
- Wólkiewicz E., Urzędnicy miejscy Nysy do 1618 roku, Toruń 2013 (Spisy urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego, t. I: Śląsk, z. 3).
- Zuber R., Osídlení Jesenicka do počátku 15. století, Opava 1972.
- Žerelik R., Kancelaria biskupów wrocławskich do 1301 roku, Wrocław 1991.

The Nysa (Neisse) list of proscriptions from the last quarter of the 13th century A new edition with commentary

Summary

The Nysa (Neisse) list of proscriptions, dating back to the second half of the 1270s, is one of the earliest documents of this type in Central Europe and the first known such list from Polish lands. The list is also a rare example of joint presentation of judgements issued by a municipal court and a landvoigt court, which allows us to have a closer look at their functioning in that early period. There are 53 inscriptions, in which 94 men sentenced to proscription are mentioned. Among the crimes the dominant ones are injuries (21) and murders (17). In nine notes robberies and thefts are evidenced. Some of the thefts were combined with arson, which appears in eleven judgements in all. The previous editions of the Nysa list were based on the reading prepared by S.B. Klose in the 18th century, while the original was widely assumed to

have been lost. The new edition based on a new reading of the original source, which allowed to amend some errors, as well as the earlier dating of individual inscriptions. It was also possible to supplement and adjust the identifications of persons appearing in the notes, which was prepared by August Müller a hundred years ago.

Translated by Rafał T. Prinke